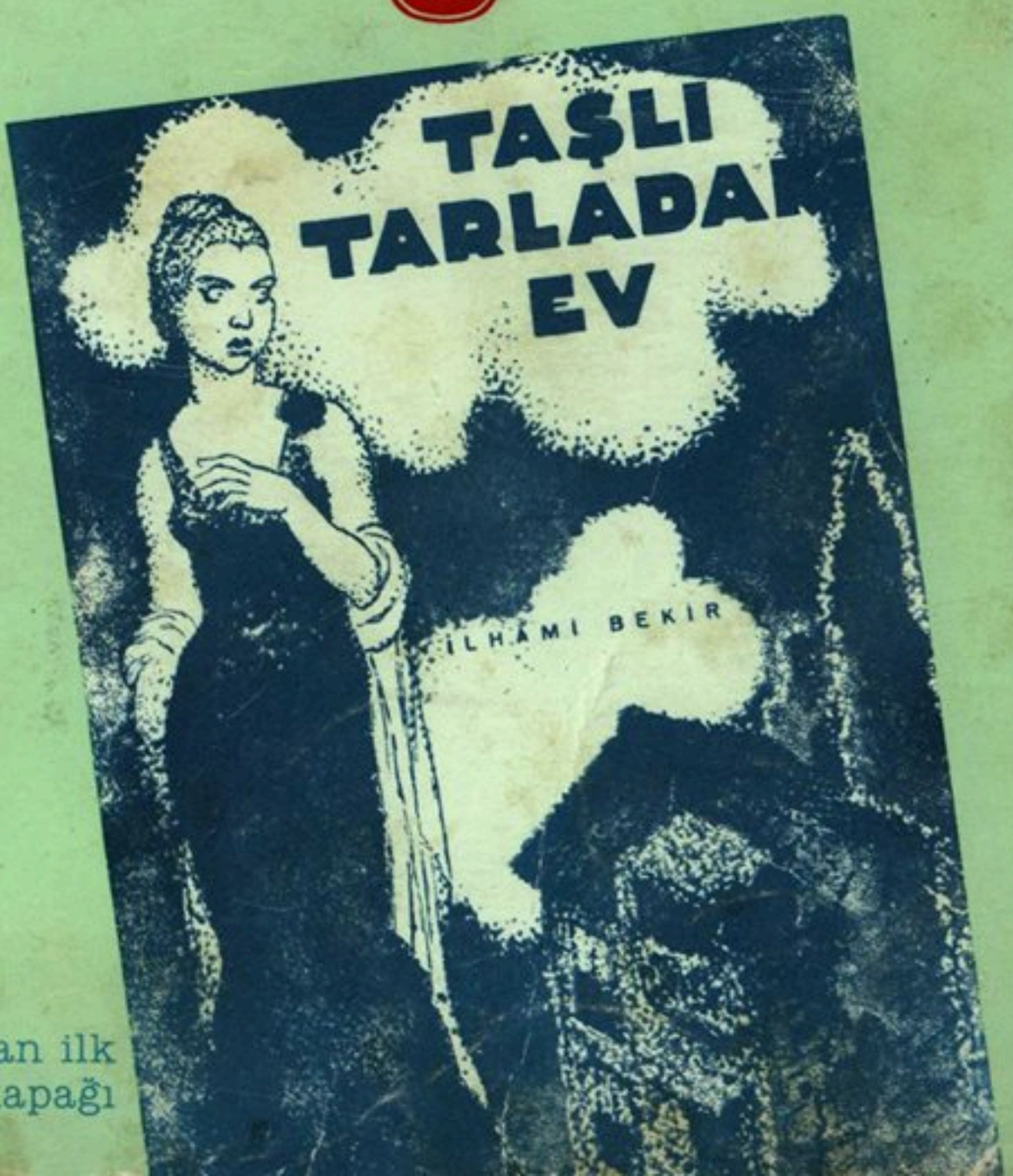
Taşlıtarladaki Ev

İlhami Bekir

Tez

Roman

1944'te yapılan ilk baskısının kapağı

İLHAMİ BEKİZ TEZ'in **Taşlıtarladaki Ev** romanı, 1944'te ilk yayınlandığı sırada ilgiyle karşılanmıştı. Romana daha sonraları da sık sık atıflarda bulunuldu. Birinci Dünya Savaşı ve onu izleyen yıllara ilişkin gözlemlerinden yola çıkan yazar, ilginç bir olay örgüsü denediği romanında, roman kişilerinin dramını yansıtırken, bir dönemin toplumsal gerçekliğinden de çarpıcı kesitler sunuyor. Her satırında derin bir insan sevgisini okura da tüm sıcaklığıyla yaşatan bu roman ve yazarı hakkında, yayınlandığı sırada Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu şunları söylüyordu: "İlhami Bekir bu ilk romanıyla bizi bir maden mühendisi gibi yeryüzünün nefes alınması ve yaşanması mümkün olan en alt tabakalarına kadar indiriyor ve orada hem altın ve hem de çamurla yüzyüze getiriyor. Tasvirlerinde ölüler diriliyor ve birçok diri kuvvetler toprağa gömülüyor! Onun kaleminde kendi kâinatımızın nasıl dile geldiğini görmek için bu romanı okumak lâzımdır."

İLHAMİ BEKİR TEZ

TAŞLITARLADAKİ EV

yeni dizi: 18
roman: 2
mayıs 1984

(Bu romanın ilk üçbin baskısı 1944'te Yeni Adam Yayınları'nca yayınlandı. Kitaptaki resimler, 1944'teki baskısında da yer aldı. / Resimler: Fuat İZER)

de yayınevi: vilayet han, cağaloğlu - istanbul □ *dizgi - baskı:* kent basımevi, 528 08 15 □ *kapak baskısı:* reyo basımevi □ *cilt:* kent ciltevi

İLHAMİ BEKİR TEZ

TAŞLITARLADAKİ EV

DE YAYINEVİ

SUNU

İlhami Bekir TEZ'in bu önemli romanını yayınlama girişimimiz daha yazarın sağlığında gerçekleşmişti. Romanın yeni baskısının yapılması konusunda Süreyya Berfe'ye dileğini ileten yazar; kitabı dizgiye verdiğimiz sırada aramızdan ayrıldı.

Aradan 40 yıl geçtikten sonra yapılan bu yeni baskıda, kitabın iç düzenini ve yazarın imlâsını korumaya çalıştık. İlk baskıdaki dizgi yanlışlarının düzeltilmesi dışında bir değiştirimde bulunmadık. Böylesinin, yazarın anısına daha uygun olacağı kanısındayız.

DE YAYINEVİ

TAŞLITARLADAKİ EV

İlhami Bekir günün birinde Yeni Adam'*da basılmak üzere bir roman getirdi. Romanı alır almaz, bir kere okusun diye, Hüsamettin Bozok'a verdim. Bozok, romanı okuyup geri getirdi ve onun için bazı müsbet şeyler söyledi. Galiba onun da tam bir kanaati yoktu. Romanı alıp eve götürdüm, okudum. Ben de onun gibi müsbet taraflarını gördüm. Romanı basmak istiyorduk; fakat itiraf edelim ki birinci ehemmiyette bir eser olarak değil, değişiklik olur, çeşni olur, diye! Günün birinde eseri tekrar elime aldım ve tekrar okudum; daha çok beğendim ve daha çok sevdim. Bunun üzerine tekrar H. Bozok'a verdim ve çok dikkat ve sempati ile tekrar okumasını söyledim. O da tekrar okudu ve aynı kanaate vardı: İlhami Bekir'in eseri, tefrikası 50 kuruşa yazılan harcıâlem romanlardan değildir, bunda bir öz var!*

İlhami Bekir bu ilk romanıyla bizi bir maden mühendisi gibi yeryüzünün nefes alınması ve yaşanması mümkün olan en alt tabakalarına kadar indiriyor ve orada hem altın ve hem de çamurla yüzyüze getiriyor. Ve hiç şüphesiz, tasvirlerinde ölüler diriliyor ve birçok diri kuvvetler toprağa gömülüyor! Onun kaleminde eski Türk

kâinatının nasıl dile geldiğini görmek için bu romanı okumak lâzımdır. Romanı iyice anlayıp basmaya başladıktan sonra müellifi tekrar tekrar tebrik ettik. İlhami Bekir bize muvaffakiyetinin sırrını söyledi: «Ben, dedi, hâlis mahalle çocuğuyum...» Bu cümlede ve bu itirafta gizlenen büyük hakikati anlıyorsunuz: hâlis mahalle çocuğuyum; her mahalle çocuğu gibi mahalle, mahalleli, sokak, kaldırım, kaydırak, köşekapmaca, mevlut, ramazan, bayram, misafirlik, ezan, ölü, dedikodu, gölge ve güneş nedir bilirim; güneş çocuğuyum, ihtiyaç ve zaruret çocuğuyum, halk çocuğuyum, mahrumiyet, ümit, iman, realite, değer ve ideal çocuğuyum...

Edebiyatımızdaki değer kıtlığı, hiç şüphesiz ki, realite kıtlığından ileri geliyor. Burada realiteden kastım, roman, piyes ve film yaratan sanatkârın üniversel hiçbir ehemmiyet taşımıyan ferdî ve gelip geçici ihtisaslarını süslemek için seçtiği dekor değil, üniversel oluşun, üniversel realitenin kendisidir. Sanatkârın, ömrü olan bir eser vücude getirebilmesi için, bizzat kendi hayatının insanî olması gerektir. Bütün muhiti kendi nefsinin harcıâlem olgularından ibaret kalan bir insan artist değil, bir robotdan başka nedir? Reel değer taşıyan eserleri, reel bir şahsiyeti olan insanlar vücude getirebilirler. Molière, Shakespeare, Balzac, Tolstoy, Dostoyevski... hep realite suyunu tâ kaynaklarında içen insanlardır. Eğer onlar sonsuzluk sırrına ulaşan eserler vücuda getirdilerse materyallerinin çürümez ve paslanmaz cinsten olmalarındandır. Klâsikler karşısında divan edebiyatının sönmesi sırf şekil edebiyatı olmasından ve realite ilhâmı kıtlığındandır. İlham mistik bir duygu olmayıp beşerin kendisidir.

29 Haziran 1939. *I. H. Baltacıoğlu*

Tantadaki

Bu romanı, bana, bütün teferruatı kendisi tarafından yaşanmış olan bir X. Arkadaş ilham etti. Onu gördüm, tanıdım ve sevdim.

Yuvarlak, iri, siyah gözleri vardı. Onu kendi evimde bir ay barındırdım, bir bardaktan su içtik.

Bir şarkısı vardı ki, bunu çok sever, çok söylerdi. «Mesut ve kaygusuz, bulutların üstüne çıkacak, yıldızlardan cıgara yakacağız» diye bitiyordu.

Ufak tefek hikâyeler, romanlar yazdığını, fakat, bunların hiçbirini neşredemediğini de biliyordum.

Onun yazdıklarıyle benim yaptığım eklerden *Taşlı Tarladaki Ev* romanı meydana geldi. İşte bu dokümanlı roman, onun kahramanı ve *Büyük Harbin Çocukları* adlı bir başka romanın muharriri olan Hasan'ın yani X arkadaşın yazdıklariyle enstantaneman zabtedilmiş olan hakikate yakın notlarından ibarettir.

Birincikânun 926. Salı, saat 23

Sokaktayım, yürüdüğüm yol, bataklı, çamurlu, kör olası, uğursuz bir yoldur. Ayaklarım demir ökçeli gibi, her yere basışta, çocukluğumda zıpzıp oynadığım, çift atıp çift düşürdüğüm çukurlardan derin çukurlar açıyor.

Bu eve, altı ay önce ilk gelişimi hatırlıyorum. Kadıköy - Bostancı tramvayındayız. Arkadaşım anlatıyordu:

— Büyük Harp günlerinde, bu, bir satranç kutusunun acayip şekilleri gibi sıralanan evlerin bulunduğu yerler, bu ışıklı nehir asfaltın yeşil kıyıları otsuz ekinsiz çorak topraklardı. Bu yerlerde o zamanlar, çingene çocuklarının başıboş sıska atları dolaşırdı. Buralara bulutlar yağmur, kargalar şeamet taşırdı.

Tramvaydan inmiştik. Arkadaşımın bir mektep muallimi tarafından 5.100 liraya yapıldığını ve yılın beş aylık yaz mevsiminde 600 lira icar getirdiğini söylediği apartmanla köşk arası bir evin önünden geçtik. 5.100 adedini önce 50 sonra on ikiye böldüm, ve anladım ki: muallimler, çok muktesit insanlardır. Peki, dedim, ya bu bir mevsimde dört beş yapı yaptıranlar necidir, ve ne iş ya-

parlar? O, söylediklerimi duymaksızın bakıyordu. Belli ki, gözleriyle, sapacağımız sokak başını aramaktadır. Gözlerim kübik bir pencereden uzanan beyaz bir elin çıplaklığında takılı kalmıştı. Tat ve çılgınlık masallarının en ıstıraplı sesleri bile yumuşatan ışıklı yaz gecelerini düşündüm. Asfaltta lüks, kahkaha, ışık, renk; asfaltta mesut olmak için ne lâzımsa hepsi var. Yalnız bir şey yok asfaltta. Asfaltta eksik olan bir şey var, nedir bu şey? Onu ben de vuzuhla bilmiyorum. Bu, lezzetli olmak için herşeyi tamam olan yemeğin, galiba tuzu eksik olmalı. Burada eminim ki, insan yüreği hiçbir vakit muztariplerle yoksullar için çarpmamıştır. Çünkü buranın insanları ıstırabın ne olduğunu bilmezler.

Gök alaca beyaz, deniz masmavi, hava ılık. Asfalt boylu boyunca uzanan parlak derili bir yılan gibi şehvetle ve katılasıya mesuttur.

Bir otomobil geçiyordu. Bir daha geçiyordu. Lacivert giyimli beyaz bir çocuk bisikletiyle süzülüyordu. Bir bisikletli çocuk daha süzülüyordu. Çiçek gibi temiz, çiçek gibi ışıklı, çiçek gibi renk renk giyimleri, pudralı çorapsız bacakları, buğulu salkım üzüm bakışlarıyla; ve bir balık gibi kaygan diri çıplaklıklarıyla kıvrak asfalt kadınları gelip geçiyor. Genç kızlar ellerindeki kayısı güllerini omuzlarına değerek geçen motosikletli delikanlılara atıyorlar. Öyle tatlı bakıyorlar ki insanın içi ılık bir banyodan yeni çıkmış gibi rahatlıyor. Ve onlar, işte böyle, bizim aramızda yaşayıp bizim aramızda ölmedikçe, hakikî hayatı yaşamış olmıyacaksın der gibi geçenlere bakarlar. Asfaltta insana gelen ölüm arzusu bile tatlıdır.

Sola sapmıştık.

Bir köprü altından geçiyorduk. Tekrar sağa, sonra sola saptık. Bir iklim, bir memleket değiştirmiş, 150 tarih sahifesi gerilere çekilmiş gibi gözüm gördüklerini yadırgamıştı. Arkadaşım anlatıyordu:

— İşte şu yol yok mu? Hani şu arkamızda kalan yol! O yol işte, koca Suadiye Mahallesini, keskin bir bıçağın yarısı çürümüş bir elmayı ikiye bölmesi gibi iki parçaya ayırır. Sağ tarafta asfalt kalır. Solda senin Taşlıtarlan! Ve asfaltı Taşlıtarla'sıyla, yani iki ayrı yarımıyla bu mahalle tıpkı eski zaman köşklerinin içi gibidir. O köşkler ki, yüksek kalın duvarları arasında hem asıl efendi köşk, hem de, içinde seyislerin, uşakların, hizmetkârlarla beygirlerin barındığı odaları vardır. Bir duvar boyunca sıralanan bu yer odalarının sâkinleri asıl efendi köşkte oturanlara sadece hizmet işiyle mükelleftir. Mahalleler de işte böyledir. Taşlıtarla'da fakir sütçüler, aksak zerzevatçılarla kasaplar, sucularla çamaşırcılar oturur. Bunların işi, asfalt halkına süt, sebze, et ve memba suyu taşımak, çamaşır yıkamaktır.

Dar sokaklardan geçtik. Basık pencerelerden kirli başlar uzanıyordu. Yaşlı eşeği ile kambur bir zerzevatçı bize bakmaksızın ilerliyordu. Yollar iğri büğrü. Evlerden birinin su deliğinden çıkan iri bir fare sıska bir kediyi kovalıyor. Sokaklarda öbek öbek, avuç avuç çocuklar çikolata kâğıtlarıyla bir acayip oyun oynuyorlar. Kızlar kirli ağaç sakızları çiğniyorlar.

— Bu çocuklar, şimdi, arkamızda kalan köprünün altından geçerler. Asfalta inerler. Oradan, bu çikolata kâ-

ğıtlarını toplarlar.. 8 tanesi yirmi paraya satılır bunların. Ve onlar, böyle, çukurların içine gömülüp, binlerce lira yutup kaybeden kumarbazların iştihasıyle oynarlar. Bu çocuklar için, şu yere attığımız boş cıgara kutularının da bir değeri vardır.

Cıgara kutusu oyunu onların baş oyunlarındandır. Her kutu aralarında on paraya satılır. Bunlar da çikolata kâğıtları gibi asfalttan toplanır. Çünkü Taşlıtarla halkının içtiği cıgaralar mukavva kutulu değildir. Çocuklar, hele kış günleri bu oyuna daha çok dalarlar. Çünkü bu kutunun tek kapağı, fırınlardan ucuz bir fiyatla alınan üç avuç sönmüş kömürü yakmak için kâfidir. Yazın acele davranıp da büyük köşklerin bahçelerinden çam kozalağı toplıyamamış olanlar bu kutularla kahve pişirir, hattâ çorba ısıtırlar.

Yanımızdan iki kırık ucu kirli bir sicimle bağlanmış çemberini çevire çevire koşan bir kız çocuğu, üstümüzden kara karga sürüleri geçiyor. Yarısı çürümüş elma mahallenin iki ayrı parçasını düşünüyorum. Ve biliyorum ki, bu iki ayrı elma dilim de, ayrı ayrı sebeplerden dolayı mesuttur.

Arkadaşım:

— Geldik işte! diye seslenmişti.

Kapıyı bize açan ihtiyar kadına kim olduğumuzu söyledikten sonra başlarımızı eğerek içeri girdik. Kadın:

— Kusura bakmayın dedi, daha yeni temizledim. Ayaklarınızı çıkarınız.

Başlarımızı eğerek, rezeleri gevşemiş bir iç kapıdan geçtik. Duvarlara bakıyordum: temiz. Pencereler kâğıtlar-

la yamalı, döşeme çatlaklarından toprak görünüyor, tavan basık.

— Sen kaç yaşındasın! diye sormuştum. Cevap vermişti:

— Yaşı sayılacak yılları çoktan aştım oğlum. Bak; ölüm, kaşımla gözümün arasındadır.

Sonra uzun ve çorak ömrünü bize anlatmıya başlamıştı. Söz dönüp dolaşıyor, evin benden önceki kiracılarına geliyordu. Bize son kiracısından bahsetti. Bir aralık:

— Kiraya vermiştim ona evimi, diye başladı. Hiç bugünün çocuklarına benzemezdi. Bizim çocukluklarımızın çocuklarına benzerdi, bu delikanlı. Kendi elceğiziyle getirip verirdi aylığımı. Allah razı olsun ondan, yıllardır öpülmeyi unutan ellerime yalnız onun dudakları değerdi. Yolun öbür ucunda, bekçiliğini yaptığım eve geleceği günleri bilirdim de, ona palamut balığı ve tahan helvası hazırlardım. O zaman o, elinde tuttuğu paketi yere koyar, kirayı, ben görmeden, usulcacık bir tarafa bırakırdı.

Ortası çökmüş, kadifeleri yırtılmış, tozlu bir koltuğun sağında ben oturuyordum, solunda arkadaşım. Nine, boğazına bir şey takılmış gibi, bir an durdu. Kuru gözlerinin çukurlarında, iki damla yaşın parladığını görüyordum. Beline bağlı ipten büyük bir mendil çıkarmış ve ilâve etmişti:

— Bazı akşamlar, onu pembe bir sabunla çoraplarını yıkarken görürdüm. O, bir bana, bir yeni doğan yıldızlara bakar, ve derdi ki: «Seni Sıdıka Nine'ye ne çok benzetiyorum analık! O bizim çocukluk sabahlarımızın güneşi idi!»

Eskiden bir aralık burada oturmuşlar. Ama, bir türlü soyunu sopunu hatırlamazdım da, a! Tacettin oğlum

derdim ona, Taşlıtarla yürüdü. Daha gerilere çekildi Taşlıtarla. Yeni mahalleler kurulup eskileri unutuluyor. Senin içinde oturduğun ahşap evin toprağı üstünden belki şimdi, otomobiller, elektrikli tramvaylar geçiyor. Eski Taşlıtarla, şimdiki asfaltın olduğu yerlerdi.

Kadın susmuştu. Uzun uzun sustu, sonra bize kahve pişirmek için iki büklüm doğrulurken:

— O gitti gideli artık bir daha evime yeni kiracı bulamadım! dedi. Ve bana sordu:

— Sen de bekâr, sen de yalnız mısın, oğlum, onun gibi? Benim evin kiracıları hep bekâr olur da...

Arkadaşım dalmıştı. Ben düşünüyordum: sakın bu Tacettin, benim ilk zıpzıp oynadığım çocuk, benim çocukluk arkadaşım olmasın?...

İşte bu eve böylece gelmiş ve ayakkabılarımı önünde çıkarmıştım. Yine aynı kapı, bir açık mektup, bir arzuhal gibi gözlerimin önünde açık duruyor. Okuyorum, diyor ki:

— Ölme! Senin ışıklı apartımanlarda yaşamanı istemem amma, kara toprağa da göçmene razı değilim. Biliyorum ki, gecelerin bu müthiş ayazına rağmen, yarın yine sabah güneşi yüzüme çarpacak; ısınacağım. Güneşe çevrilmiş bir tarla toprağı gibi mesut olacağım. Bu saadet tahtalarımı biraz daha buruşturup beni ihtiyarlatacak. Fakat ben, bir yıkıcının gelip beni sökeceği güne kadar yaşıyacağım. Ayaza, yağmura, güneşe ve çatlaklarıma rağmen yaşıyacağım. Yıkıcı, çivilerimi söküp tahtalarımı parça parça edecek. Çivilerimi demir fiatına verip, tahtalarımı başka tahtalarla beraber kilosu kırk para, elli paradan satacak. Ben, tıpkı böyle, soğuk ayazlı gecelerde, nasibi yoksul ve muztarip yaşamak olan insanların saç sobalarında yanacağım. Işığım gözlerine vuracak onların. Ateşim sıcak bir anne eli gibi soğuk derilerini ısıtacak. Ve ben, işte böyle can verip kül olurken bile, ateşim ve ışığımla bahtsızlara saa-

det saçacağım. Başkalarını mesut ederek, başkalarının bahtiyarlığını göre göre ölmenin tadını duyarak öleceğim. Sen şimdi halbuki, kimin için öleceksin? Ve neden?

Kapıyı itiyorum, dudaklarımda bir acılık, içimde bir acaip tat, yüreğimde çok eski bir kandil akşamının karanfil kokusu var. Odam karanlık. Karanlığı tutarak, nemli boşluğu iterek, kör değneği elimi havada sallıyarak yürüyorum. Parmaklarım karyola demirine çarptı. Yarım sola döndüm, yürüdüm. Komodinin açık kapağına dizim vurdu. Onu kapamak için eğiliyorum. Alnında iki damla ışık yanan bir kuru kafanın karşı duvara doğru hızla kaydığını görüyorum. İçim titriyor. Alnımdan soğuk terler akarak «bu ne olabilir?» diye mırıldanıyorum. Yıllar, yüzyıllar önce, ölmüş bir adamın kuru kafatası mı? Sadece bir hayalet mi bu?...

Kafataslarımızın içine benzer odalarımız. Ve bir insan ömrüne sığmıyan şeyi dört duvarın içine sığdırabilmiş olan odaların nemli, kekremsi loş hava boşluğunda bazı, bu loşluk bu nem ve bu kekremsilikte kök salan acaip mantarlar gibi bilmediğimiz, görmediğimiz, tanımadığımız ak saçlı ihtiyar çocuk başları kımıldanır ve bizimle konuşurlar.

İşte gözlerimi sıkıyorum. Sımsıkı. Bir torbanın ağzını bağlar gibi, sımsıkı. Eğer bu bir hayaletten ibaretse, onu içimde de göreceğim. İşte gözlerimi açıyorum. Apaçık. Bir çuval un boşaltacakmış gibi apaçık. Eğer bu bir sulp şey, bu bir cisimse, yine görmeliyim bu kuru kafayı. Yere eğil-

dim. Bir şeyler arıyor gibiyim. Sürüne sürüne ilerliyorum. Geniş yenli kolumu bir süpürge gibi yerlerde gezdiriyorum. Elime pabuç tekleri, rasgele atılmış kirli çoraplar, buruşuk kâğıtlarla meyva kabukları çarpıyor. Ay, ses verdi. Çın, diye öttü kuru kafa! Kuru kafa çatladı. Hayır! ne tuhaf. Saatım buçuğu vurdu. 23 buçuk. Peki yerde ne arıyorum ben?. İşte yine kuru kafa. Alnında iki damla ışık göz yanıyor. Bahçede miyim?. Doğruluyorum. Küt! O ne? Kafam kapıya çarptı. Yere asma kilit düştü. Ve ben, yere düşen kiliti ararken, elime bir zarf çarptı. Yokluyorum. Bir mektup zarfı. İyi amma, ben demin, ta komodinin yanında idim. Kapıya nereden geldim? Bu, kapımın aralığından içeri atılan mektup, kimden gelmiş olabilir?

Aklıma, her zaman kibritimi koyduğum pencere kenarını yoklamak geldi. Deminden beri karanlıkta boş yere aranışıma şaşıyorum. Kibriti çaktım. Lambanın şişesi, üstüne parmakla yazı yazılabilecek kadar siyah. Durdum. Karanlıktayım. Parmağım şişenin üstünde geziyor. Tekrar kibriti çakıyorum. Gayriihtiyarî şişeye parmağımla bir kalb resmi çizmişim. İşte onu pamukları dışarı fırlayan sökük yorganımın üstüne koydum. Bir kibrit daha. Sol elimin iki parmağıyla fitilin ucunda birikmiş olan kömür tozlarını siliyorum. Lambayı yaktım. Şişeyi geçirdim. Hayretle görüyorum ki, beni saatlerdir oyalıyan şey, alnında iki damla ışık yanan kuru kafa, sabah çıkarken dalgınlıkla üstünü kilitlediğim kedidir! Komodine bakıyorum. Pastırmanın yarısı uçmuş, yarısı yerlerde saçılmış bir halde duruyor. Dışarda ay ve yıldızlar.

A

3 Birincikânun 1926. Salı saat 8..

İçimde müthiş bir sıkıntı var. Kim bilir, belki, bir gün gelebilir ki: bir *Sinek Yağı Tröstü* kurulabilir. Bu tröst bütün dünya sineklerini inhisarı altına alabilir. Yer yüzünün en hâzık tabipleri sinek kanatlarında mevcut bir nevi vitaminin meselâ böbrek, kalb veya barsaklara deva olduğunu söyliyebilirler.

Yine mümkündür ki, günün birinde, Viyana'lı bir doktor, can sıkıntısının cildin hemen altında yerleşen birtakım küçük hayvancıkların, mikropların faaliyet eseri olduğunu ilân etsin. Her şey olağandır bu dünyada. Benim okuduğum ve bildiğim, sebepsiz gibi görünen bütün can sıkıntılarımızın birtakım şuuraltı kaşınmaların mahsulü olduğudur. Bu habis kaşınmaların habis bitini kovamadıkça insan can sıkıntısından kurtulamaz.

İşte benim içimin biti de, penceremin yarı aralığından gördüğüm şu çocuğun ellerinin sabah ayazında donduğunu, dişlerinin birbirine çarptığını bile fark etmeksizin, yarım saatten beri uçurttuğu uçurtmanın içimde kalıplaşıveren gölgesidir. Ey uçurtmalar! Siz benim yarı çocukluğumsunuz.

BÜYÜK HARBİN ÇOCUKLARI

BÜYÜK HARBİN ÇOCUKLARI

Birinci Kısım

O zamanlar Sultanselim'de otururlardı. Bu mahalleyi öbür mahalleden ayıran türbe duvarlarında göz göz delikler vardı. Geceleri bu deliklerde güvercinler tünerdi. Ve çocuklar, gündüzleri oralara, daha iyi koşabilmek için ayaklarından çıkardıkları pabuçlarla iri türbe incirlerini saklarlardı. Hasan bilirdi de bunları, yengesinin yeğeni Memo'lara giderken hep bu duvarlara tırmanır, mini mini parmaklarıyle delikleri arar, ve çok defa ya bir ipekli mendil ya bir aşk mektubu karalaması yahut ufak bir güvercin yumurtası bulurdu. Mendille mektubu, mahallenin bol çarşaflı, ince peçeli ablalarına götürürdü. Yumurtayı Memo'yla kırar, içini yoklar, sonra tekrar yerine koyarlardı. Zavallı kuşların gelince ne yapacaklarını görmek için saatlerce beklerlerdi. Mehmed'lerin evi, yamru yumru bir yokuşun solundaki sıra evlerden biriydi. İki kanatlı bir kapısı vardı bu evin. Kanatları çentik çüntüktü, kargacık burgacıklarla dolu bir karalama defterinin iki karşılıklı sahifelerine benzerdi. Hasan bütün bir günün uzunluğunca koştuğu arsalarda susadığı zaman, daha çok yü-

rümemek için arsanın duvarlarından aşağı kayar, dağılmış bir çene kemiğini andıran kireçli kapı taşına çıkar, kara zift-ten dökme bir kan, dil çöreğine benziyen kapı tokmağına yetişebilmek için topuklarını kaldırırdı. Ayakta durduğu zaman, üç ayaklı yoğurtçu tablalarının içini görmezdi. Öte tarafına geçtiği arsa duvarı onun tam iki boyunda idi. Ve onlar, Hasan'la Mehmed, çamurlu sokak aralarında kaydırak oynar, çifte arsalarda uçurtma uçururlardı.

Arsaları, kalın türbe duvarlarından birine bakardı. Oraya ipek çarşaflı, kalın peçeli, kadife yeldirmeli kadınlar gelir, keçelerini yayar, beyaz ince parmaklarıyle sardıkları cıgaralarını denize karşı halka halka savururlardı. Yaşlı kadınlar, cıgarayı ayıp saydıkları için, gençler bunu gizli yaparlardı. Helvacı Arnavut'lar kâğıt helvalarını, bacılar susamlarını ve şekerciler macunlarını burada satarlardı. Kibar çocuklarıyle pısırıklar, bacıları ve nineleriyle gelirlerdi. Bir onluğa aldıkları iki katlı kâğıt helvasını saatlerce yiyemez bitiremezlerdi. O zaman mavi boşluklardan perde perde alçalan bir kuş gelir, onların ellerinde geveledikleri helvayı kapardı da onlar, kuşlar bizi de kapmasın diye analarının dizi dibine koşarlardı. O zaman kuşlar, havada süzülen alaca uçurtmalara çarparak yükselirlerdi.

Hasan arsaya kollarını sallaya sallaya, pabuçlarının tekini ayağında sürüyerek gelirdi. Ninelerle teyzelerin ip keselerden elleri titriyerek çıkardıkları meteliği ne horoz şekerine, ne de mâcuna verirdi. Fıçı çemberi gibi geniş, gepgeniş bir uçurtma, onca, yedi katlı kâğıt helvalarından üstündü. Onu bulamadığı zamanlar, şeytan uçurtması yapıp uçurturdu. Arsayı bir boylayışta kilometreler kat ettim

sanırdı. Uçurtması en çok iki boyunda yükselirdi. Ama o, yere hiç bakmadığı için, uçurtmanın kuyruğunun yerde sürüklendiğinin farkına bile varmaz ve çok, çok yüksek-lerde uçuyor sanırdı.

Mehmet'lerin evinde bolluktan geçilmezdi. Kurban bayramlarında çifte koyun keserlerdi. Bu iki kovunun barsaklarından yapılma düdüklerin birini Hasan alırdı, birini Memo. Ve öğlen, bütün mahalle evlerinde ciğer pirzolası, tuzlu kavurma yenirdi. Sıdıka Nine, daha bayram gelmeden, mini mini kesecikler diktirir, onları çil paralarla doldururdu. Sıdıka nine işte, her elini öpmeye gelen çocuğa bu keselerden birini verirdi. Bol geniş çarşafıyla ayda bir, arsaya çıktığı zaman, bu çocuklara üç beş değil, tam on susam alırdı. Çocuklar, on saymasını on parmaklarından bilirlerdi. Sıdıka Nine geceleri masal anlatırdı. Ne yumuşak, ne tatlı, ne büyülü bir dille masal anlatırdı. Boğazı kurur, dili acılaşır gibi olduğu zaman, içlerinden birine, «haydi git, Bayram Ağa'dan bize bir güğüm boza getir!» derdi. Memo, «sen ne cicisin Babaanne» diye boynuna sarılırdı. Ve onlar, Apti, Cemal, Tacettin, Hasan, Memo, semtin bütün çocukları, boza gelinceye kadar susmaması için: Sıdıka Nine, ne olur, bu masal hiç bitmesin! derlerdi.

Hasan, daha masalın ortasında uyuklardı. Ertesi sabah, Cemal, üç zıpzıba, ona masalın arkasını anlatırdı. İki zıpzıp verirdi, üçüncü bulunmazdı da bazı günler, o, onunla, bu tek zıpzıp için kavga eder, kırk gün kırk gece alacağını unutmazdı.

Cemal'in uzak bir akrabası vardı, Deli Ömer derlerdi. Arsayı solunda bırakan yokuşu ceketi omuzunda tırmanırdı. Kandil akşamları sebil suyu dağıtırdı. Onu görür görmez, bütün çocuklar peşine düşerlerdi, o çok kızardı. Sözlerini cevapsız bıraktıkları zaman pek sinirlenirdi. Onlar, Deli Ömer diye bağırırlardı. O, kelle şekeri iriliğinde taşlar alır, yuvarlardı arkalarından. Kocaman başını sallıyarak, piçler! diye homurdanırdı da, havada, balon balon, köpüklü salyası uçuşurdu. Onlar yıkık evlerin bodrumlarına saklanır, yahut türbe duvarının girintili yerlerine sokulurlardı. Havada uçuşan beyaz güvercinlerin kakası omuzlarına damlardı. O zaman Ömer, çocukların ayaklarından çıkan pabuçların tekini cebine sokar, geri döner, orada Taş Mekteb'in hemen biraz ötesindeki barınağına dalardı. Onlar artık, ayaklarına yeni bir sandal alınana kadar takunya giyerlerdi ve takunyalarını atıp ellerinde balıkçı oltalarıyle balık avlamıya gittikleri zaman, çıplak ayak tabanlarına sivri midye kabukları, parlak deniz taşları batardı. Bazan, sinsi bir çocuk uysallığıyle yanına sokulur:

— Ömer Ağabey, nasılsın? diye hatırını sorarlardı.

O, onlara, şöyle derdi:

— Annene söyle, bu gece benim eve gelsin.

Çocuklar, bu sözleri annelerine söylerdi.

Anneler de gülerdi.

Ömer, o zamanki İstanbul'un bütün dilencileri gibi şehrin yedi semtini bilir, yedi çarşısında emrederek dilenirdi. Her yerde ayağı uğurlu sayılırdı. Ve bilinirdi ki, o, eğer dalına binilmezse, alaca karanlıkta omuzlarına değerek uçan güvercinleri bile ürkütmiyecek kadar iyidir.

Alay ve donanma akşamlarında, tutam tutam, kızıl alevli meşalelerle Fatih yolunu boylarlardı. Sabahları aç karnına sokağa fırlar, geceden kalma onluklarla üçünü iki meteliğe elma şekeri alırlardı. Mehmed, tek elmanın yarısını Hasan'a vermek için, akşama kadar saklardı. Onunla bazı yaşlı kömürcülerin deve ile kömür taşıdıkları meydanda buluşurlardı. Kenar leblebiciden leblebi unu alır, kirli parmaklarla tutam tutam tadarak yahut, ucu sivri külâhlarla ağızlarına ölçülü ölçülü boşaltarak, yerlerdi. Güvercinler yavaş yavaş yuvalarına çekilirdi. Son kuş sürüleri kanatlanırdı havada. Yaşlı sakalar, omuzlarına asılı sopalarına bağladıkları iplerin tenekelerini tıngırdata tıngırdata evlerine dönerlerdi. Çocuklar, evlere babalardan önce girmek için tıkana tıkana koşarlardı da, yarasaların gözüktüğü bu saatlerde, pat! diye yere düşerlerdi; dizleri kanardı ve dizlerindeki yaranın eksildiği hiç olmazdı.

İşte Hasan o zaman çifte bakır güğümleri kapar, soğuk tulumbadan akşam suyunu almaya giderdi; akşam karanlığında bazı Tacettin'le karşılaşırdı. O zaman güğümleri bırakır, zıpzıplarını çıkarır, bir sokak fenerinin dibin-

de tek-çift, hatta kafakarış oynarlardı. Uzaktan, elinde iki okkalık ekmeklerle Abdi görünürdü.

— Duydunuz mu, derdi, nalıncının oğlu, bugün gene mamasına sevdalısının namesini taşırken yakalanmış da, babası alnını nalınla yarmış.

O zaman vay! derlerdi. Başbaşa verirlerdi. Ve burunlarında susamlı taze ekmeğin kokusu, dillerinde nalıncının oğlu Cemal, ellerinde güğümler, evlere doğru yol alırlardı. Çok defalar evlerine babalarıyle beraber girerlerdi. Babalarla amcalar, güğümleri onların küçücük ellerinden kapar, eşikten içeri sokarlardı. Ayaklarına terlikleri giyerler ve temiz malta taşlarında terliklerini sürüyerek yürürken, anneler, onların elinden güğümleri alır, küplere boşaltır ve kaldırırlardı.

Hasan'lar, birçok akşamlar, Memo'lara misafir olurlardı. O zaman, kapının önünde, ilk doğan ayı, karşı arsadaki kır böceklerinin ışıltısını, yeni uçuşmaya başlayan yarasalarla gece kuşlarını seyrederek, bir ipin ucuna bağladıkları çomağı vınlata vınlata evin erkeklerini beklerlerdi, ve dayılarla babalar, o zamanlar kapılardan içeri çıkınsız, besmelesiz ve selâmsız girmezdi.

Hasan'ın kendi evlerinde, annesi, dayısı, bacısı bir de yengesi vardı; beş kişiydiler. Babası çoktan ölmüştü. Dayısı zabitti. Bu dayının bir neferi vardı: Ferhat Ağa. Hasan onu çok severdi. O Hasan'ı sabahları mektebe götürürdü, mektep yolunda:

— Asker ağa, derdi Hasan ona, şurada dayımın eski bir bacısı var. Onu göreceğim.

Ferhat sokağın ortasında beklerdi. Hasan sokağın

ucunda Memo'yla buluşurdu. Sonra, zavallı nefer, elinde yeşil sefertası, sokağın ortasında saatlerce beklerdi. Ertesi gün, gene:

— Asker ağa derdi ona, şurada yengemin bir süt kardeşi var, onu göreceğim.

Ve tüyerdi. Ve bu bildikler, akrabalar bir türlü bitmez tükenmezdi böyle. Memo'yla Hasan, tam bir sene altı ay, bu mahalle mektebine gidip geldiler. Hasan bir buçuk yılda altı pabuç, yedi çanta eskitti. Dokuz yaşındaki kızların niçin erkeklerden kaçtıklarını, amme cüzünün ot sarısı yapraklarından nasıl kese külâhı yapıldığını, falakanın ayaklara nasıl geçirildiğini, kalfanın üçünü on paraya sattığı mâcun şekerini sakız gibi ağızda uzatmayı, enfiye çekmeyi öğrendiler ama, adlarını yazmayı, asla! Bir gün dayısı onu karşısına aldı.

— İsmini yaz! dedi.

Kalemi eline aldı. Mini mini başlı, kocaman kocaman karınlı (H) harfini çizdi. Sonra durdu. Ötesini hiç bilmiyor artık. Küçücük yüzüne dayısının kocaman asker eli bütün şiddetiyle inmiş, bir topaç gibi vınlamıştı. Keşke daha çok dövseydi onu, kemiklerini kırsaydı keşke, ama hep yanlarında kalsaydı. Gündüzleri kıllarından üç telli saz yaptıkları atında gezdirseydi Hasan'ı. Misafirlerin bir hamam uğultusu hâlinde odaları doldurduğu kış akşamlarında Çarşambapazarı'ndan elma, kestane ve Vefa bozası almak için sokağa gönderseydi. Ama gitmeseydi hiç! Üç gün sonraydı. Dayısını görmez olmuştu artık. Bir bunaltıcı, bir uğursuz, bir kahredici sessizlik yürümüştü evlerine. Altı ay içinde, gülen, konuşan, içinden ut sesleri eksik olmayan ev, bir kadavraya döndü. Yengesinin anne evine, Memo'lara taşındılar.

Neden sokaklarda çocuklar azalmıya başlamıştı? Neden artık el ayak erken çekiliyor, akşam erken oluyordu? Neden yollarda görülmemiş gidip gelmeler, ürkek fısıltılar ve bir telaş vardı? Çocukların oyunları bile birdenbire değişmişti. Artık bahçesinin tahtaperdesinden atlayıp başparmakları iriliğindeki ahlatlarını çalarak kuş ağızla yedikleri, nar çaldıkları evin çocuğu yanlarına sokulup kaydırak oynıyalım demiyordu. Ellerine uçları çatallı lâleleri alıp incir koparmağa gitmiyorlardı. Nedendir bilinemez, birdenbire soğuk tulumbanın suyu da çekilivermişti. Şimdi onun buz gibi sularla dolup boşalan yalağına kirli ayaklarını sokup yıkayamıyorlardı. Kuşlara ökse kurmayı, çitlenbik ağaçlarına çıkıp kuş gibi ötmeyi, patlangaç patlatmayı, uçurtmayı, *kale, kalem buray*ı, hattâ hattâ çelik çomağı bile unutmuşlardı. Nereden öğrendiklerini bilmedikleri harp oyunları oynamağa başlamışlardı. İri iri taşları üstüste yığıyor, boylarından yüksek kaleler örüyorlardı. İki taraf olup karşılıklı kalelere yerleşiyorlardı. Sonra bu kaleden öbür kaleye taş yağdırıyorlardı. Açıkgözlerle pısırıklar, hiç kaleden dışarı çıkmazdı. Bazan birkaç dakika kar-

şılıklı bombardıman dururdu. O zaman, içlerinden biri öbür tarafın ne yaptığını anlamak için başını kaldırırdı ve küt diye bir taş yarardı alnını. Yaralandı! yaralandı! diye bağrışırlardı. Hemen gerilerdeki oyuk siperlerde bekliyen sıhhiyeciler yetişirdi. Annelerle ablalardan çalınan tütün alnına bastırılırdı. Ve bu muharebe saatlerce sürerdi böyle. Sonra bir taraf yenilirdi. Kaleleri terk eder, ikinci arsaya, oradan üçüncü arsaya kaçarlardı. Öbür taraf onları kovalar, gerekirse, Acıçeşme'ye inen keçi yolundan bir kol sarkıtarak çevirme hareketleri yapardı.

İşte böylece, ihtiyarları ürküten, delikanlıları ana bağrından söküp ninelere bellerindeki alaca mendilleri çıkarttıran, Hasan'ın dayısını, Memo'nun babasını alıp götüren harp, Umumîharp, kahrolası harp, onların oyunlarını da değiştirivermişti birdenbire.

1939

Bilirlerdi ki, mehtaplı gecelerde, tayyareler dolaşacaktır üstlerinde. O zaman sıvası dökülmüş ve bir daha badana yüzü görmemiş duvar çatlaklarından giren rüzgârda mumlarının ışığı titriyerek alt katlara inerlerdi. Dudakları kargacık burgacık dualar mırıldanırdı. Arkadan İstanbul'un yedi tepesinden birden atılan top sesleri duyulurdu. Çocuklarla ihtiyarlar, bu acaip uğultulu kuşların göğü bir saman kâğıdı gibi ateşe vermesinden korkarlardı. Sıdıka nine:

— Konuşmayın, derdi çocuklara, idareyi kısın! Çünkü tayyare mermileri şimşek gibi yalnız ışık olan yere düşerler.

Ve bu uzun gecelerin sabahından boş kırlarla yangınlı arsalara düşen mermilerden dehşetle bahsedilirdi. Apti hiç görünmez olmuştu artık. Onlardan daha irice olduğu için kanunların onu yakaladığını, dayılarla babaların gittiği yere götürüldüğünü söyliyenler vardı. Ve onlar, adım başında bir rastladıkları bu iri bıyıklı, tabancalı, kordonlu adamların kendilerini de yakalayıp götürmesinden çok korkuyorlardı.

Mavi ışıklı göğün ne olduğunu bilmeksizin büyüyordu çocuklar. Ama, kuru peksimetin, nüfus kâğıtlarıyle beraber cepte saklanan, bükülü yerlerinden sekiz parçaya bölünmüş, ter ve kirden cilâ tabakası tutmuş olan ekmek vesikalarının, kurtlu baklanın, kaba kıyım tütünün ve bitin ne olduğunu çok iyi biliyorlardı. Memo'nun hasta annesi çoktan ölmüştü. Evi onun halası Hasan'ın yengesi idare ediyordu. Akşamları gazyağını lambaya fincanla ölçüp koyuyordu. Sol tarafına inme inmişti Sıdıka Nine'nin. Ve Mehmet bir hafta var ki anneannesinin yanma gönderilmişti. Hasan belki onu artık hiç görmiyecekti.

O gün, Hasan'ı annesi sokak kapısında karşılaşmıştı. Yüzü pembe pembe ve kandan çil çildi. Gözleri ağlamışa, yanakları çimdiklenmişe benziyordu. Hasan, «anne, kuru fasulye isterim ben!» diye bağırdı. Annesi gözlerini önüne eğmişti, bakmıyordu. Hasan'ı kolundan tuttu. İçeri soktu. Daha küçükken aynayidevran ve tahtaravalli oynadıkları taşlıktan geçirdi.

Belli ki saatlerdir onu bekliyordu. Sıcak hamam suyunun buğusuyla ısınan aralığa soktu. Orada kör bir idare kandili yanıyor ve içi su dolu bir kazan kaynıyordu. Hiç ses çıkarmıyordu. Tutuklaşıvermişti birdenbire. Annesi onu soydu. Kuştüyü gibi yumuşak saçlarını, ince kemikli kuş vücudunu okşuyordu. Kendi de soyunmuştu. Bir yer iskemlesine oturdu. Kısa iç gömleğinin eteklerini bacaklarının arasına soktu. Çocuğu dizleri arasına oturttu. Bakır tası eline aldı. Ve döktü sıcak hamam suyunu Hasan'ın başından. Kadıncağız ağlamamak için konuşmuyordu. Belli ki çok acı bir haberle yanıp kavruluyordu içi. Ve Hasan'ın başını köpürtürken, kadının sıcak göz yaşları buğulu hamam suyuna karıştığı için, Hasan annesinin sessiz

sessiz ağladığını anlıyamıyordu. Koca evde tıs yoktu. Bir felâket tünemişti bu eve o gün. Bacıyı dışarı uğratmıştı bu felâket. Annesi onu karşılamak için, evde kalmıştı. Hem kendisini hem de onu oyalamış olmak için şimdi Hasan'ı yıkıyor, kuruluyor, giydiriyor, sokağa çıkarıyordu. Annesi acaba, Hasan'ın içli bir mahalle çocuğu olduğunu, kendisinden ne kadar saklansa olanı biteni ergeç anlıyacağını bilmiyor muydu?

Yolda iki gölge gibi yürüdüler. Annesi hep önüne bakıyordu. Konuşmuyordu. Yoldan geçenleri görmüyordu. İçi boş, canı hiçbir şey istemiyor. Ağızlarını birbirinde değdirseler müshil içmiş kadar olacaklar. Dilleri acı. Hani ansızın dehşetli bir haberle karşılaşırız, içimiz sendeler. Bütün geçmiş ve gelecek hatıralarımız ayaklanır, dimdik olurlar, kafamızda saatlerin çınladığını, köpeklerin uluduğunu, yaban hayvanların böğürdüğünü duyarız. Sesler seslerle saç saça, baş başa uğuldarlar. Sonra apansızın, kafamızın içinde göğümüzün bütün yıldızları bir tek düğmenin çevrilmesiyle sönüverirler, karanlıktan ürkeriz, bunalırız. İçimiz daralır. Müthiş bir boğazlaşma başlar şuurumuzla bu acı arasında. Acı bizi alt etmiye çalışır. Biz alt olmamaya çabalarız. Sonra iki taraf yorgun düşer. Acı bir tarafa, biz bir tarafa devriliriz. Canımız hiçbir şey istemiyor, içimiz alabildiğine boştur. Hiçbir irkilme duymadan ilerleriz. Arasıra şuurumuzun ensesine soğuk bir damla damlar: tıp! O zaman birdenbire titreriz. Unutmak istediğimiz şeyi gerilere atmak için dişlerimizi sıkarız...

Sessizliği bozan gene anne oldu. Ona o gün minimini, beyaz yakalı lacivert bir bahriyeli elbisesi, bir çift pabuç, çorap, çamaşırlık ve parlak kırmızı bir fes aldı. Eline festen kırmızı, festen cilâlı bir horoz şekeri tutuşturdu, yolda hep ona nasihat ediyordu:

— Bak, diyordu, aylar var ki dayından bir haber yok.

Sonra yutkunuyordu, yüzü kızarıyordu. Yalan söylediğini anlıyordu. Bu yalanı Hasan'ın anlamasından korkuyordu. Susuyordu. Onu büyük ve dehşetli felâkete alıştırmak için:

— Ya dayından hiç haber gelmezse, Memo'nun babasına da bir şeyler olursa? diyordu. Duruyordu.

«Ne yaparız» diye söze başlıyordu. İçini çekiyordu. Yapacak bir şey bulamadığı için öksürüyordu.

— Sonra hep kimsesiz kalırız. Bu cicilerine iyi bak! Ayakkaplarını eskitme. Türbe duvarının deliklerine sokma, koşma çok! Aşındırırsın belki.

Hasan, eli annesinin elinde, bunların ona belki bir daha alınmıyacak şeyler olduklarını aklına getirmeksizin ilerliyor.

Onlar eve yaklaştıkça uğultular da çoğalıyordu. Daha çok yaklaşıyorlardı. Uğultular azalıyordu. Eve geldiler. İçeri girdiler. Bütün hıçkırıklar, bütün inlemeler sustu. Ve onlar, anne oğul, bir iskelet gibi taşlıkta ilerlediler. Mahallenin bütün kadınları küme küme dağılmışlardı. Çivilere kalın ince peçeler asılmıştı. Yerlerde mendiller, parça bezler sürükleniyordu. Gözlerde zorla tutulmuş yaşlar, göğüslerde zorla bastırılmış hıçkırıklar vardı. Hepsi gözleriyle konuşuyor, başlarıyle cevap veriyorlardı. İki komşu kadın eve hizmet ediyor, bayılanlara su, ayılanlara kahve taşıyordu. Tacettin hemen kalkmış, Hasan'ı bahçe-

ye sürüklemişti. Tembihliydi, bir şey söylemiyecekti ve Hasan'ı oyalayacaktı.

Tacettin, Hasan'a:

— Gel! dedi. Seninle eski oyunumuzu oynıyalım. Bakkal Bodos'un oradan tuğla çalarız gene, fırın kurarız. Fırıncılık oynarız.

Bu onların çok eski bir oyunu idi. Tacettin hep fırıncı olurdu. Hasan hamurkâr ve Mehmet alıcı. Yeni yapılardan tuğla çalmayı, fırın kurmayı, çalıçırpı tutuşturmayı, ekmek pişirmeyi çok severdi. Kürekleri mukavvadan, ekmekleri çamurdandı, Hasan büyümüştü ama, yıllardır unutulmuş bir oyunda nedense çok zevk bulacak gibi oldu. Peki dedi. Tuğlalar geldi. Bahçeye taşındı. Sağlı sollu yerleştirildi. Üstüne eski bir teneke kondu. Ateşi yaktılar. Ekmeği yoğurdular. Sıra şimdi ekmeği fırına atmaya gelmişti, ama artık duramıyordu. Hasan anlamak, kendisinden saklanan şeyleri öğrenmek istiyordu. Çamurlu elleriyle eve daldı. Yüzlerden, çivilere asılı peçelerden olanı biteni anlamaya çalışıyor, müthiş hakikatı ona dehşetle ve apansızın böğürmemeleri için sormıya çekiniyordu. Dokuz yaşında var yoktu. Ama çok boyluydu da onu tanımıyan uzak mahalleli misafirler, Hasan içeri girer girmez peçelerine davranıyordu. Bir odada iki dakikadan fazla duramıyordu. Gözleri belki çok yeni insanlarla karşılaştığı, belki alaca şeyler gördüğü için yoruluyordu. Çıkıyordu. Başka bir odaya giriyordu. Nihayet sıra üst kata geldi. Hızla, sanki aradığı şeyle yüz yüze gelecekmiş ve bunu istiyormuş gibi merdivenleri çıktı. Ve buldu aradığını. Hatta aradığı şeyle yüz yüze, göz göze geldi. Geçmiş

günlerde, Memo'nun annesiyle babasının erkenden çekilip yattıkları odada iki meşin sandık duruyordu. Aradığı bu sandıkların içindeydi işte...

Bu sandıkları daha beş altı saat önce kanunlar getirmişti. Yengesi yatakta, baygın yatıyordu. Sıdıka nine yatağın dibine çöküvermişti. Hasan'ın annesi karyolanın tâ baş ucunda ve ayaktaydı. Yaşlı bir kadın çocuğu görür görmez:

— Çıkarınız onu, yengesi uyanırsa görmesin, tekrar fenalık gelir, ne de olsa çok benziyor dayısına, dedi.

Hasan duymuyor, görmüyor gibiydi. Odadakilerin ona ne acıyan gözlerle baktıklarının bile farkında değildi. Sandıklardan birinin başına geçti. Meşin kapağını kaldırdı ve gördü ki dayısının zabit elbisesi, başlığı ve kılıcı oradadır. Onları birer birer kaldırdı. Üstünde elma, armut biçiminde sabunlar sıralanan konsolun mermer taşına koydu. Sonra sandığın ortasındaki yaylı bölmeyi çıkardı. Gözleri parlamıştı birdenbire. Sandık üzümle, fındık ve peksimetlerle doluydu; doldurdu ceplerini, bahçeye koştu. Tacettin'i buldu. Sonra sandığı annesi düzeltti arkasından.

O, bahçede arkadaşıyle fındık üzüm yiyordu: yukardakiler, kocasız, ağabeysiz kalan kadınla, dayısı ölen Hasan'a ağladılar.

Artık ayların, haftaların nasıl geçtiği bilinmiyor. Evin bütün işlerini çocuklar görmeye başlamıştı. Gün aşırı her evden bir şilte, bir konsol, bir yemek dolabı, bir eşya kadavrası çıkıyordu. Her kadavranın arkasından ağlanıyordu. Ve bu ağlayış, yeni bir şey satılana kadar unutuluyordu. Artık gümüş takımlarla fazla şiltelerin, bakır mangallarla masaların sonu gelip ev tamtakır kuru bakır olduktan sonra, Memo'nun halası, Sıdıka Nine'nin kızı ve Hasan'ın yengesi olan kadın, bir devlet hastahanesine kaldırıldı. Büyükler onun arkasından uzun uzun ağladı. Bilirlerdi ki çünkü, hastahaneler yalnız ölecek olanları kabul ederler.

O gece Sıdıka Nine, isli bir idare kandili dibinde, ölmüşlerine kuran okuyordu. Hasan eline minimini teneke maşayı almış, mangalın külünü eşiyor, kıvılcım bulabilmeğe çalışıyordu. Annesi aylardan beri sırtından düşmeyen bluzunu yıkamaya koyulmuştu. Bacı susuyordu. Susuyor ve herkesi düşünüyordu. Çocuk şimdi küçük kafasıyle, çini sobaları, mangallarda kestane kavurup güğüm güğüm boza içtikleri zamanları hatırlıyor. Artık kaditle-

şen, üzüntüden, kahırdan iğne ipliğe dönen annesi yerinden kalktı. Mektuptan ekmeğe, kuru bakladan pamuğa ve bir avucu geçmiyen şekerden makarnaya kadar herşeyin içinde saklandığı dolabın başına geçti. Dolaptan bir zarf, zarftan bir resim çıkardı. Uzun uzun, demir parmaklıklardan atlayıp konuşuyormuş gibi resme baktı. Sıdıka Nine'nin idaresinde gittikçe gaz bitiyor, oda kararıyordu. Kuran sesi perde perde hafifliyor, içerde karanlık, dışarda rüzgâr. Sıvasız tahtalardan içeri soğuk bir rüzgâr giriyor. Anne, bir resme baktı, bir Hasan'a. Bacı bir anneye baktı bir çocuğa. Sıdıka Nine gözlerini hepsinin üstünde gezdirdi. Kadın çocuğunu öptü, öptü, öptü. Sonra kalktı, şilteleri yaydı ve artık büsbütün kararan odada gölgelerinin görünmez olduğu zaman kuru yataklara uzandılar.

O sabah annesi bayram günlerindeki gibi erkenden kalkmıştı. Hasan gözlerini açtığı zaman, onu, kör bir marsığı üfliye üfliye, bahriyeli esvaplarını ütülerken buldu. Sıdıka Nine telâşlıydı. Bir bacıya, bir anneye emirler veriyordu. Bacı ki Hasan'ı çok severdi, zavallı bir gecede, çökmüş, çökermişti. On yıl daha ihtiyarlamıştı sanki. Hasan ona bakmak istese bile bakamıyor, gözlerini yere dikiyor ve ağlamamak, gözyaşlarını içinde taş etmek istiyordu; hatta ne diyeceğini, kime ne soracağını bilmiyordu. Annesi ona:

— Haydi Hasan, entarini çıkar da esvaplarını giy, dedi.

Nasıl giyindi, kapıdan nasıl çıktı. Bacı ona sarılı paketleri verirken ne dedi? Bunları hiç bilmiyordu. Annesi yolda, hep onu kandırmak için çalışıyordu:

ÖKSÜZLER
YURDU

— Orada gündüzleri bal, geceleri baklava yiyeceksin. Sabahları kalktığın zaman elin yastığın altına gidecek, bir çil kuruş bulacaksın. Bu çil kuruşları saklıyacaksın. Hafta başları bize, eve geldiğin zaman, bu parayla alınmış yemişler, yiyecekler getireceksin! Bize bakacaksın!

Hasan sözleri tamamlıyor:

— Her akşam üstü, size iki susamlı ekmek getireceğim, değil mi anne?

Kadın o zaman:

— Evet oğlum! diyor. Susamlı taze ekmekler getireceksin. Orada da senin gibi çocuklar var. Onlar da adam evlâdı. Asker çocuğu. Hem size ne güzel esvaplar verecekler orada. Yaldızlı sandallar verecekler.

Hasan soruyordu:

— Zıpzıp oynanır mı, topaç çevrilir mi orada?

— Elbet oğlum.

— Peki öyleyse, Tacettin'e söyle, o da gelsin, biz onunla koyun koyuna yatarız orada.

Annesi:

— Hayır oğlum! diyor. Orada koyun koyuna yatmak yok. Herkesin cici bir karyolası var. Hani sana dayın almıştı da sonra satmıştık. İşte onlardan.

Memo'yu, Memo'nun nerede olduğunu sormuyor, soramıyor; yokuşlar iniyor, bayırlar tırmanıyorlar. Yağlı vesikalarla çamurlu ekmekler alman fırını, çarşıları, köprüleri geçiyorlar. Az gidiyor, uz gidiyor, düz gidiyor, sonra yine yokuşlar iniyor, bayırlar tırmanıyorlar. Nihayet, kocaman, demir parmaklıklı bir kapının önünde duruyorlar. Kapının üstünde büyük bir yazı var: Öksüzler Yurdu.

★

Büyük Harbin Çocukları romanının birinci kısmı burada bitti.

B

3 Birincikânun 1926. Salı saat 12.

Bütün gece hiç uyumamışım, sabahı açık gözlerle karşıladım. Küçük çocuğun uçurduğu uçurtmayı bir türlü unutamıyorum. İçim dışım, bütün varlığımla pelte halindeyim. Artık çürümeğe başlamış, tadı, keskinliği ve hacmi bozulmuş cıvık bir limon gibiyim. Vakit öğle vaktidir. Canım hiçbir şey istemiyor. Saatlerdir yazı yazıyorum, işte kalktım.

Arkama paltomu attım. Üç aşağı beş yukarı dolaşıyorum. Ne çok üşümüşüm. Ne yapmalı? Palto da kâr etmiyecek, yatağıma girsem, kediyi koynuma alsam, ısınsam. Isıtsa beni küçük bir elektrik dinamosu gibi kedim, sonra başım yorganımın içinde, romanımın devam ve bitiş seyrini zihnimden geçirsem, tekrarlasam. İnsan niçin yazar ve roman nedir? Söylemek istediğimiz şeyler vardır da ondan. Yazmak, söylemek gibi sadece inandırmaya çalışmaktır. İnsan yazacağı şeyin, şiir, hikâye, nuvel, roman veya bilmem ne olmasını düşünmeksizin yazar. Okuyanlardır ki ona bu adlardan birini verirler ve bunlar sadece mekteplilerle kakavanlar için yapılmış budalaca tasnifler-

dir. Onların yazıcı için hiçbir kıymetleri yoktur. Yazmanın tek gayesi, ne şiir, ne roman, ne bilmem ne adlı sona varmaktır. İyi ama ben neden yazıyorum: ve kimi inandırmak için yazıyorum? Şimdilik gazete patronunu ve şimdilik, sadece üç beş kuruş kazanabilmek için. İnsan kendini yazar. Nasıl ki herkes kendini söyler. Bar artisti vücudunu gösterir, muharrir, iç âlemini. Bu romanımın Hasan'ı yine şu ben Hasan'dır. Tıpkı ben, sadece ben.

O çocuk Hasan, tıpkı yine bugünkü Hasan'dır. Bu adı değiştireceğim şüphesiz. İnsan üstüne ismini yazacağı romanın kahramanına kendi adını vermez ya!

Ellerimi oğuşturuyorum, yatağıma gireceğim. İyice ısındıktan sonra, dizlerimi ve dirseklerimi yatağa dayayıp, dört ayak üstünde gibi.. Hayır.. Öyle değil.. Defterimi yastığın üstüne koysam, sol dirseğimi, iki dizlerimi yatağa dayasam, sağ elimle yazsam... Hayır! O da olmıyacak.. Yorganımın aralarından soğuk girer. Mangalda damla kömür yok. İşte doğruluyorum. Yırtılmış müsvettelik kâğıtlarımı birer birer toplayıp saç mangalıma dolduruyorum. Bir kibrit. Alev, ne güzel şey. Bu alev devam etse, değil ben, odamın nemli duvarları bile fırın duvarına döner. Alevlere eğiliyorum, kâğıtları tazeliyorum. Kâğıtlar kuş kanatları gibi çırpınarak yanıyorlar. Sonra ince siyah bir deri, tüy bir deri, kabarıyor. Satırlar ince ince görünüyorlar. Ateş bile satırları silemiyor.

Alev eksilmiyor hiç! Ellerim ve yüzüm iyice ısındı. İçim ısındı. İçi ısınan insan açlığını hatırlar. İşte kalkıyorum. Günlerden artakalmış olan kuru ekmek dilimlerini suya batırıyorum. Kupkuru taş ekmek, yumuşuyor, dağılıyor; delik delik oluyor. Onu çayda yumuşamış gibi yiyorum. Sonra ağzıma, bir kahve şekeri atıyorum. Odamı

duman kaplamış. Odam her şeye rağmen soğuk. Ne yapsam? Yazsam mı; hayır. Romanım yarım kalsın. Artık devam edemiyeceğim. Birinci kısmı bitti zaten. Ah, bir romanım neşredilse.. Dünya bu. Belki büyük Remark gibi meşhur oluveririm ben de. Mümkün mü? Ve ben o zaman acaba bu satırları yazarken çektiğim sıkıntıları unutur muyum? Beni okuyanlar böyle bir romanın çok daha acı, daha roman mevzuu şartlar içinde meydana geldiğini bilirler mi? Bu şöhret ne acayip, ne dışlık, ne ötelik bir maskedir ve en kötü muharririn bile şöhreti ne caziptir. Bilinmez ki muharrir karnını ya dost ahbap sofralarında doyurur, ya suyla! Ve birçok altın şöhretlerin arkasından, yamalı bir çift pabuç ıslaklığı yürür.

Her muharrir, eğer bir başka yerden geliri yoksa, muhakkak ikinci mevki tramvayda yolculuk eder ve on birlik sigara içer. Her sigara çeşidi bir iktisadî durumun nüfus kâğıdıdır. Hattâ bir bakıma sosyal durumun. Ne veriliyordu gazete tefrikalarına? Bir buçuk lira... Yani kötü cinsinden, yahut şöhretsiz olursa tefrikalar 75 kuruş. Ey, bu da iyi bir paradır benim için. Eğer beğenirlerse, basacaklardır. Öbür kısımlarını da getir, derlerse, yaşadık demektir. Şöyle böyle 45, 50 tefrika tutacak romanım. Yani 30 şu kadar lira kazanacağım... Vay be... Yıllarca gör, düşün, duy, yaşa, sonra, bütün ömrünü, 30 liraya sat...

Eğer şimdilik, on liralık bir avans alabilirsem, keyif benimdir. Hemen kalkmalı, bu on liralık avansa mahsuben bir kahve içmeli, bir iki lira borç para bulmalı. Eğer borç para bulamazsam, yapacağım iş, yine bir iki kitap okutmaktır.

C

3 Birincikânun 1926. Salı saat 17.

Balıkpazarı'ndan dönüyorum. Öteberi almaktan mı? Hayır, meyhaneden! Peki niçin meyhane? Ne kötü şey bu... Ben bir sarhoş muyum? Asla! Şu halde? Şunun için ki: Balıkpazarı'nda insan, taze balık kokuları içindedir. Bir büyük kadeh rakı on kuruştur. Müthiş bir kalori membaıdır şu rakı. Bir kadeh rakı, on soba odununa bedeldir. Sonra, beher kadehle beraber, beş altı tabak meze gelir. Bu da bir şey. Ve insan iki kadeh rakı parasıyle, yani 20 kuruşla beş çeşit vitaminin beşini de alır. Fasulye piyazından balık ızgarasına, midye pilakisine kadar her şey yer. 10 sobalık kaloriyle döner evine. Patron bana hiç de fena yüz göstermedi.

Gerçi:

— Elimizde birçok roman var, dedi.

Dedi amma, bu her patronun sözüdür. Alacağı malı mümkün olduğu kadar ucuz almak için. Hatta bana bir kahve bile ısmarladı. Ne kötü şeydir aç karnına şu kahve de.

— Mademki lûtfediyorsunuz, kahve yerine bendenize bir çay ısmarlayınız, bir de altmış paralık simit.

Diyemezsin ya! çıkarken:

— Adı da yaman bir ada benziyor; Büyük Harbin Çocukları.. Demek ki şimdilik ilk kısmı veriyorsunuz. Eh, iyi eser bir iki sayfasıyle de kendisini belli eder... Tabiî içinde aşk vardır değil mi?. Ve ilâve etti:

— İnşallah gazetemizin mesleğine muvafık bir romandır, dedi. Hattâ siz yorulmayınız, ben size bir iki saate kadar mektupla cevap veririm, olmazsa evinize de haber yollarım, demek nezaketinde bile bulundu.

İşte şimdi, rakıyla iyice ısındıktan sonra, evime gidiyor ve rakının tesiri geçene kadar yazı yazmayı kuruyorum. Ne kadar dalmışım bilmem, yanımdan vız diye geçen bir otomobilin çamurluğuna takılıp sürüklenecektim, az kalsın. O hiddetle ne yapacağımı bilememiş ve bir küfürle beraber, benden hayli uzaklaşmış olan otomobile bir de tekme sallamıştım. Oto pek az ileride durdu. İçinden mükellef biri çıktı. Pek az sonra yanına bir kadın geldi; bu mükellef adamla beraberce yürümeğe başladılar. Yanına geldiğim zaman herifi tepeden tırnağa kadar süzmeğe başladım. O adam da bana bakıyordu. Amma iğrentiyle değil, kinle değil, merakla bakıyordu. İki yüz adım yürümüştüm ki, enseme bir elin değdiğini duydum. Bu, oydu, bana:

— Delikanlı, adın Hasan mı? diye sordu.

Soğuk bir «evet» fırlattım. Ve dakikalar sonra anladım ki, bu, benim çok eski çocukluk arkadaşım, bu bizim Büyük Harp'te büyük işler yapmış, büyük vurgunlar vurmuş olan Nalıncı'nın oğlu Cemal'dir. Onun artık benim için herhangi bir melonlu, bir fraklı, bir hususî otomobil-

liden farkı yoktu. Ama, ne de olsa, onca ben eski bir mahalle arkadaşıydım ve o beni bir gece olsun eğlendirmeyi ve bir eğlenceyle eski borçlarını ödemeyi kendisine bir vazife bilmiş olmalıydı ki, işim olup olmadığını öğrendikten sonra:

— Bu gece beraberiz! dedi. Başparmağıyla tekrar otoyu emretti. Kadınla o, içerde oturdular. Ben şoförün yanına geçtim. Kadına yan gözle dikkat ediyorum. Başını asla bana çevirmek istemiyor, dudaklarını ısırıyor ve utanıyor. O bir genç kızdı ki, aylar önce, bana yüreğini daima kayıtsız şartsız vermiye hazırdı. Taşlıtarla'da oturuyordu. Evimin ta karşısında. Ve ben, adımlarımın onun eteklerine dolanmaması için kendisine peki dememiştim. Bütün ihtişamına ve bütün makyajına rağmen, onu tanıyorum. Ve içim nedense sarsılıyor.

Evet çok iyi tanıyorum. Yüreğim bir alev gibi tüte tüte ağzıma geldi sandım. 40 dereceli hasta gibi, kızgın bir tuğla gibi yanıyorum. Ayşe, hey!. Benden ve benim olan Ayşe! diye haykırmak istiyorum. Sonra kendimi tutuyorum.

Onu şimdi Cemal'in yanında görünce kıskanıyor ve çok, çok sevdiğimi anlıyorum. Fakat o benden çok uzak, o artık benim Taşlı Tarla'mın kızı değil. Peki nesidir bu adamın bu? Karısı mı, metresi mi; yoksa yeni buluştuğu çok eski bir arkadaşı, akrabası mı?

Kız otomobilden indi. Yüzü sert bir ayazla yanmış, çatlamış, kavrulmuş gibi idi. Bir rüzgâr gibi uçtu gitti. Cemal arkasından sesleniyordu: — Baloya 12'den sonra gideriz. Daha önce Suadiye'de M.'lerdeyiz, unutma ha!

O ve ben, apartımanına doğru yollandık. Bir mükellef, bir muhteşem, bir ne bileyim apartımandı bu.

— Şimdi, dedi Cemal, ilk iş kendimize kılık düzmek olacak, maskeli baloya gideceğiz.

— Alay mı ediyorsun, der gibi yüzüne bakmıştım.

— Bir kılığım olsa, ilk işim, maskeli baloya gitmeden önce üstümdekileri rehine vermek olur.

— Peki, dedim sonra, işi tatlıya bağlamak için; bana elbiselerinden birini mi vermek istiyorsun?

— Hayır, ikimize de garip, balodakileri gülmekten katıltacak kadar acayip birer kılık lâzım. Meselâ bir soytarı elbisesi. Birer köylü kıyafeti. Öyle bir kıyafetle gitmek istiyorum ki baloya, beni tanıyanlar «Ne garip adam bu? Şu akla gelmedik sefil, yahut antika veya acayip giyimi nereden bulmuş» desinler.

Ama ben onun dediği balonun lüks salonlarına garip ve herkesi gülmekten katıltacak olan kıyafetlerden çok, her insanın karşısına çıkılabilir bir pantalon ceketle gitmek arzusundayım. Bu düşüncemi ona söylediğim zaman:

— Eh, öyleyse mesele yok! cevabını verdi. Sen şu benim üstümdeki elbiseleri giyersin. Ben de senin şu üstündekileri giyerim. Böylece her ikimizin de arzusu olur.

Vay! demek ki ben böyle antika bir giyimle geziyordum ha? Hey kahbe dünya hey! Tifodan, koleradan, vebadan kaçar gibi kaçtım Cemal'den. İki çeşit insan var yeryüzünde. Ya Ali'dir insan, ya Cemal... ve ben, Aliyle Ali'nin ömrünü uğurlarına adadığı insanlara çok daha yakınım. Ben onlardanım. Tereddüt ne kötü şeydir. Ali'yi gör, diyor bana içim, gör! Ve ellerini onun ellerine ver! Bu küstahlıklara karşı ancak, o, seni koruyabilir.

Evime geldim. Romanımı yazmaya başladım. Bu ikinci kısım, okuyucuya, romanın ben muharriri değil, bizzat ben kahramanının ağzından anlatılacaktır. Her halde çok, bu roman çok iyi olacak.

Saat şimdi 20 sularıdır. Gerçi romanımın kabul edi lip edilmediğine dair bir haber yok; fakat bu benim lehime... Çünkü beğenilmemiş olsaydı roman şimdiye kadar bana iade edilmiş olurdu.

BÜYÜK HARBİN ÇOCUKLARI

Hepsi arkada kaldılar. Her şey arkada kaldı. Arkada, çok arkalarda kaldı, ilk çocukluk akşamlarım. Artık başka bir devri başlıyor çocukluğumun. Artık, ben de kimsesizim. Ben de anasız babasızım. Benim de kimsem yok. Ve içeri girerken hep bunları duyuyordum. Ağzım acı, dilim kupkuru. Gözlerim dolu ve boş. Demir parmaklıklı kapıyı arkada bırakıyoruz. Sağa sapıyoruz. Bir ceviz kapıdan içeri giriyoruz. Bir koridordan geçiyoruz. Bir odaya dalıyoruz. Beyaz sakallı, güler yüzlü biri anneme, yan odaya, kitabet odasına buyurun kızım! diyor. Annemle kitabet odasına gidiyoruz. Elinde bir kâğıt. Kâğıdı kâtibe, bohçayı bana uzatıyor. Sonra çekiliyor. O nereye, ben de oraya. Gözleri yaşlı gibi. Ayakları sendeliyor. Bir türlü çıkmak istemiyor odadan. Katip zile basıyor. İçeri bir kadın giriyor. Üstünde beyaz ketenden bir uzun gömlek var. Katip bizi ona teslim ediyor. Kadın benim elimden tutuyor. Yürüyoruz. Annem ne oldu, farkında bile değilim bunun. Sıcak hamama sokuyorlar beni. İçerde benim gibi daha yeni gelmiş üç beş çocuk var. Biri bir Balkanlı çocuk. Çok çabuk dost olduk onunla. İnsan çocukken öyle çabuk ısınır, öyle çabuk dost olur ki. Yeni âleme çok

çabuk alışacağım gibi geliyor bana. Yıkandık ve çıktık dışarı. Dışarıda pis bir koku, bir sürü potur, şalvar, alacalı çeşit çeşit çocuk elbiseleri. Kundura, iskarpin, sandal ve çıplak ayak izleri. Bunların hepsi gübre gibi üst üste yığılmışlar. Pek az önce ayrıldığım annemi hatırlıyorum, Memo aklıma geliyor. Ağlamak istiyor içim, birdenbire ağlıyamıyorum. Sağımda solumda giyinen küçücük örtdek vücutlu çocuklara bakıyorum. Bu sefer bir soğuma hissi kaplıyor içimi. Bu sokak çocuklarından iğreniyorum. Belki kendi mahallemden olmadıkları için. Onlar da, bana, birbirlerine öyle bakıyorlar. Nihayet kurulanmamız bitiyor. Bize hep bir örnek ve bir renkte elbiseler giydiriliyor. Ben yadırgıyorum bu elbiseleri. Kendi bahriyelilerimi, kendi cicilerimi arıyorum. Ama geçmiş olsun artık. Eski çocuk şahsiyetimle beraber eski çocuk elbiselerime de elveda. Ayaklarımıza gıcır gıcır ayakkaplar giydiriyorlar. Bir el sırtımı okşuyor. Bu el de ılık, bu elde de benden olan bir şey var gibi; fakat annemin eli değil o. Sıdıka Ninenin, yengemin, dayımın eli değil o. Hangi yabancı el, bizi akrabamızınki kadar ılık bir şefkatle okşıyabilir.

Burada elektrik var. Yemek var. Tatlı var, çatal kaşık, kalem, defter, kitap var. Yalnız bir şey yok burada. Burada hiç olmıyan şey anne şefkatidir. Ve her şeyin taklidi oluyor da şefkatin taklidi olmuyor. Başkalarının bizden, bizim kanımızdan olmıyanların şefkati doyurmuyor bizi, çünkü onlara nazlanamıyoruz, şımaramıyoruz. Başlarımız eğiktir onların yanında. Ve en kötüsü, başkalarının bize gösterdiği şefkatin bir lûtuf eseri olduğunu

F. 1932

biliyoruz. Bu bilgi bizi rencide ediyor. Sevilmek istemiyoruz. Ve ömürlerimizin sonuna kadar, artık sevilmek istemiyeceğiz. Burada hiç kimseyi hiç kimseden ayırt etmiyorlar. Halbuki annem beni en haksız zamanlarda bile hakh çıkarır, mahalle çocuklarını Ferhad Ağa'ya dövdürtürdü. Ne acıdır, küçüklüğünü hiç nazlanmadan, şımarmaksızın ve etrafındakilerle aynı haklara malik olarak geçirmek. Uzaktan alçak tavanlı yemekhaneye sedyelerle taşınan karavanaları görüyorum. Akşam oluyor. Hava sümbülî; yavaş yavaş yıldızlar parlayacak. Akşam garipliği çöküyor iyice. Bir borazan çalınıyor. Çakıllı bahçede yapraklar gibi savrula savrula koşuyoruz. Büyükler bize sıra olmayı öğretiyorlar. Ömrümde ilk olarak geceyi evimden, bacımdan, anamdan, ailemden ayrı geçireceğim. Onlardan uzak ve yüzlerce yabancı insanın, benim gibi mini minilerin arasında.

Tabur tabur, büyük bir meydana çıkan yollar gibi yemekhaneye giriyoruz. Herkesin bir yeri var. Biz, o günü yeni gelenler, ayakta bekliyoruz. Lâkin yabancı olduğumuz ne çok da belli. Bir bacı, kara yüzlü, ama iyi yürekli bir bacı bizim önümüze düşüyor. Bizi bir yan odaya sokuyor. Çok uzun bir masanın başına karşılıklı oturuyoruz. Hiçbirimiz düşünmüyoruz. Az çok görgülü olanlarımız, dimdik, elleri aşağıda bekliyorlar. İçimizde sokaktan, köprü altlarından toplanmış olanlar bile var. Hani daha yemek gelmiyecek mi der gibi bakıyorlar. Sırayla sofraya konan kaşıkları, bardakları, sonra ekmekleri kapışıyorlar. Yemek geliyor ortaya. Ellerini daldırıyorlar. Onların karınları aç. Benim gözlerim dolu ve çıplak. Bize

verilen ekmeklerin, yedirilen yemeklerin hep acınanlara karşı yapılan şeyler olduğunu düşünüyorum. Dilenmişim gibi geliyor bana. Canım hiçbir şey yemek istemiyor. Siyah bacı durmadan ekmek taşıyor sofraya. Ne iyi talih. Burada da bir bacı çıktı karşıma. Bacılar kuzguni renklerine rağmen çok iyi kalplidirler. Demin dilimleri kapışanlar, şimdi birer birer ekmekleri yerlerine koyuyorlar. Arkasının yufka olmadığını küçücük kafalarıyle idrak ediyorlar şüphesiz. Beni uzaktan uzağa süzen biri:

— Senin karnın aç değil mi yavrum? diye yanıma sokuluyor.

Tabağıma yemek koyuyor. Bir iki kaşık alıyorum. Öbür sofralar yavaş yavaş boşalıyor. Ben de o büyük kalabalığın arkasından bahçeye çıkmak istiyorum. Soruyorum bacıya:

— Dışarıya çıkabilir miyim?

Çakıllı bahçede dolaşıyorum. Püfür püfür yel esiyor. Toz gibi, toz renkli bir gece. Bahçede ağaçların kımıldanışını seyrediyorum. Alabildiğine genişliyen kumlukta çocuklar oyun oynuyorlar. Ben uzaklara doğru açılıyorum. Bir kör kuyunun başına geliyorum. Kuyuya eğilmek ve seslenmek istiyor içim, «anne! nerdesin?.» Bir el, kolumdan tutuyor. Başımı kaldırıyorum. Yarı aydınlıkta tanır gibi oldum beni tutanı. Bizim askerle, Ferhad Ağa ile yüz yüzeyim. Yabancı bir muhitte tanıdık bir yüzle karşılaşan çocuğun sevinci ne büyüktür. Kolumdan çekiyor Ferhat. Beni iç bahçeye sürüklüyor. Ayaklarımızın altındaki hışırtıları başımın üstünde esen rüzgârı ve patlangaç deliğinden fırlayan sarı çitlembikler gibi bir uçtan öbür uca atılan yıldızları unutarak:

— Bak, tanıyacak mısın bunları? dediği çocuklara doğru eğiliyorum.

Onlar, hafif bir ışığın altında, kumların üstünde beştaş oynuyorlar. İçim merak dolu, heyecan dolu. Çocuklar öyle dalmışlar ki, başlarını kaldırmıyorlar bile. Yanlarına sokulduğumuzun bile farkında değiller. Önümüzdeki çocuk bir aralık arkasına başını çeviriyor. O zaman, sevmek okşamak öpmek ısırmak ihtiyacıyle yanan insanlar gibi birbirimizin boynuna atılıyor ve bağırıyoruz:

— Hasan!

— Tacettin!

İki çocukla ben ve Ferhat Ağa bir havagazı fenerinin altında oturuyoruz. O bize masal anlatıyor:

«Bir varmış bir yokmuş. Deve tellâl iken, pire bakkal iken, horoz berber iken, ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken...» Hep beraber gülüyoruz. «Çok eskiden, insanlar evli evinde köylü köyünde bahtiyar yaşarlarken, günün birinde, sert kanatlarının sesi havaları sarsan, minareden uzun, kışla duvarından kalın sırtlı, kanadı kara gök gibi geniş bir kuş türemiş. Girdiği yere açlık girer, kanatlarını birbirine vurduğu yerden ölüm fışkırırmış. Bu acaip kuşun dişleri varmış. Birbirine çarpa çarpa kırıldıkları için artık, yediklerini çiğnemeden yutarmış bu kuş. İnsan yutarmış bu kuş. Kaybedecek vakti olmadığı için, taze, kart, erkek, kadın, çocuk, ihtiyar demez, eline kim geçerse indirirmiş gövdesine. Tamam bir yılda, bizden, bu bahçedekilerden, bu semt, bu şehirdekilerden daha çok insan yemiş bu kuş. Nerede ise

tek insan bırakmıyacak bu kuş. Kötü baht, beni de günün birinde bu korkunç hayvanla karşılaştırdı.»

Ferhad'a daha çok yaklaşıyoruz. Ağzının içine girecek gibi sokuluyoruz. Gözlerimizi kara gözlerinin bebeklerine saplıyoruz.

— Beni de yiyordu, diye devam ediyordu o. Sonra ben kaçtım. Arkamdan bum diye bir kurşun atıldı. Sol kolumdan yaralandım.

— Sonra?..

Ferhat Ağa burada durdu. Yutkundu. Nefes aldı. Ben gayrı ihtiyari elimi onun sol koluna götürdüm. Ve bir acı çığlık attım. Bu bir ceket koluydu. İçi boştu. Ve sol kolu yoktu onun. İçim cızzz etti. Biz üç çocuktan birinin, Ferhad'ın köyden getirttiği biricik oğlu Ali'nin gözleri ıslak, Tacettin'in başı önüne eğik. Ben soruyorum:

— Peki şimdi ne oldu bu kuş?

— Hâlâ insanları yemekle meşgul. Senin dayını da yiyen odur.

— Peki o mu yedi senin kolunu?

— Hayır, ben kaçarken, koluma rastlayan kurşundan sonra kangren olmasın diye doktorlar kestiler.

Rüzgâr çoğalmıştı. Bulutların ardına çekilmişti ay. Göğün karanlığı perde perde koyulaşıyor, üstümüze doğru alçalıyordu.

Meşum kuşun korkusu içimizde. Kulaklarımızda borazanın «yat!» sesi. Yavaş yavaş doğruluyoruz. Ferhat Ağa:

— Haydi artık siz uyuyun! Güzel, iyi, tatlı rüyalar görün! Korkmayın sakın! Sabaha kadar sizi, hepinizi öbür çocukları da ben bekliyeceğim dedi.

Biz üç arkadaş, borazan sesine doğru koştuk. Göz-

lerimin önünden, ayda bir, topluca sokağa çıktığımız günlerde gördüğümüz tek kollu tek ayaklı sakat gazilerin kafilesi gelip geçiyor. Gece bekçisi Ferhat, karanlıklara doğru süzüldü gitti. Tacettin'e verdiğim muhabbeti, hattâ daha fazlasıyle Ali'ye de verdim.

Büyük bir salon. Ortada uzun bir masa. Bir uçtan öbür uca karyolalar. Yorganlar beyaz. Kılıflar beyaz. Çarşaflar beyaz. Karyolaların baş uçlarında birer etiket. Tül bir aydınlık. Daha içeri girmeden dışarda, sıcak sularla ayaklarımızı yıkıyorlar. Kuruluyoruz. Yataklarımıza doğru yollanıyoruz. Biri bana karyolamı gösteriyor. Baş ucundaki etikete bakıyorum. Benim numaram yazılı: 868 Hasan. Dört yanıma bakıyorum. Biri gelip bizi soyacakmış gibi. Öyle alışmışım ben. Halbuki herkes kendi işinde. Yavaş yavaş soyunuyorum. Bir don gömlekle kalana kadar. Öylece yatağıma giriyorum. Elim yastığın altına gidiyor. Hışırtılı bir kumaşa değiyor elim. Çekiyorum parmaklarımla. Temiz, sakız gibi beyaz bir entari. Doğruluyorum yatakta, onu giyiyorum. Dizkapaklarımda kalıyor entari. Tekrar yatağıma giriyorum. Koca salonda benim gibi belki elli, belki yüz çocuk var. Onlar da yataklarına girdiler. Gözlerimde uyku yok hâlâ. Sağımda solumda horlamalar başlıyor. Karyolaların arasında temiz kıyafetli birinin dolaştığını görüyorum. Arkasında birkaç kişi. Ayaklarının ucuna basarak ilerliyorlar. O fısıldayarak dudaklarının ucuyla onlara bir şeyler söylüyor. Müdür bey dedikleri herhalde bu olmalı. Sonra o çıkıyor. İçeri gece bekçisinin girdiğini görüyorum. Tek koluyla üstü açılanları örtüyor. Yorganımı başıma kadar çekiyorum. Ve ba-

na çok küçükken belletilmiş olan duayı mırıldanıyorum: «Allah birdir, bir tanırım. Muhammet'tir Peygamberim. Dinim islâm. Kendim islâm.»

Bir borazan sesiyle uyanıyoruz. Kulaklarım iyice artık alıştı borazan sesine. Onun her çınlayışında sıra olacağımızı, yeni bir işe başlıyacağımızı biliyorum. Çocuklar birer birer yataktan fırlıyorlar. Karyolamdan atlıyorum aşağı. Tek başıma giyiniyorum. Herkes gibi giyinik olarak, yatağımın ayak ucunda bekliyorum. Çocuklar birer ikişer dışarı çıkıyorlar. Ben de onların arkasına takılıyorum. Aşağı iniyoruz. Yarım saat sonra ikinci bir borazan sesi. Çocuklar sıra oluyorlar. Ben de sıraya katılıyorum. Kalın bir ses kulaklarımızda vınlıyor.

Bu kumandayı veren başı kalpaklı, bacakları kilotlu biridir. Herkes yerinde kımıldanıyor. Arka arkaya upuzun sıra oluyoruz. Her bölük yani her uzun sırada yüz, yüz elli çocuk var. Büyük bir bayrak direği. Biri elinde dürülü katlı olarak tuttuğu bayrakla geliyor. Bayrağın bir ucunu ipe bağlıyor. Ben en son bölüğün sonlarındayım. Yaşımdan küçük çocukların arasındayım. Boyumun onların arasında sırıttığını ben de anlıyorum. Biri gelip beni kolumdan tutuyor. Başka bölüğe doğru sürüklüyor. Boyuma sokuyor. Aynı kumanda, aynı vınlıyan ses yine:

— Hazır ol!

Bütün kımıldamalar duruyor. Bütün sesler fısıltılar duruyor. Ve hep birden başlıyoruz:

Osmanlıyız ey kardeşler, birdir bizim yurdumuz.
Yürümektir çalışmaktır padişaha borcumuz,
Şan vermiştir şan almıştır şu heybetli ordumuz.
Yatağımız taştan olsa yorganımız yapraktan,
Vaz geçmeyiz şu ordudan şu kırmızı sancaktan:

Sonra hep beraber otsuz kalmış inekler gibi bağırıyoruz:

— Padişahım çok yaşa!!!!.

Yine ayni ses:

— Mangalarla sola çark! İleri marş!

Artık ilk günlerimizin ilk aylarımızın bolluğu yok. Zira, adam başına üç kurtlu zeytin ve bir ince cıgara dilimi ekmekle kahvaltı etmeğe gidiyoruz.

Kahvaltıdan sonra, bizi yine bölük bölük, derinliğine sıra ediyorlar. Ellerimize boylarımızdan uzun mavzerler veriyorlar. Bellerimize fişekler takıyoruz. Başlarımıza kabalaklarımızı geçiriyoruz.

— Mangalarla sağa çark ileri marş! İlerliyoruz. Sol-sağ! Sol-sağ! İleri! İlerliyoruz. Korkuyorum. Titriyorum. Yanlış adım atmaktan, dövülmekten, sövülmekten, ne bileyim ben, izzetinefsimin kırılmasından ürküyorum. Başım dik. Gözlerim ileri bakıyor. Daha on yaşındayım. Çakı gibi bir asker olacağım ilerde. Borazan! Trampet! Rap! Rap! Rap! Kireçli çakıllı yollardan geçiyoruz. Dar keçi yollarından tek sıra olup ilerliyoruz. Mola veriyoruz. Yürüyoruz. Dereler tepeler tırmanıyoruz. Tekrar takımlara mangalara ayrılıyoruz. Bir şeyler söylüyorlar. Biz de bir şeyler yapıyoruz. Bir ayağımızı öne çıkarıyoruz. Yine dimdik oluyoruz. Ellerimizi bacaklarımızın pantalon çizgisine yapıştırıyoruz. Hep bir kumandayla mavzerlerimizi ka-

yışlarından tutup omuzlara takıyor, indiriyoruz. Koşuyoruz. Yere yatıyoruz. Manga manga uzaklaşıp manevra yapıyoruz. Tekrar toplanıyoruz. Yine derinliğine bölük bölük sıra oluyoruz. Ve en büyüğü 14 yaşında olan çocuklar, biz, 3 saatlik ağır bir talimden dönüyoruz. Öndeki bölükler marş söylüyor. Biz de onlara adımlarımızı uyduruyoruz:

Sırp Karadağ Bulgar Yunan
Aldı seni nazlı vatan
Kan ağladı Osmaniyan
Ah Rumeli ah Rumeli
Yandı gönül sen gideli.

— Sol-sağ! Sol-sağ! Sol-sağ! Bölüüük dur!

Bacaklar bitkin! Ayaklarımız sızlıyor. Yorgunluktan çatlıyacak gibiyiz. Herkes dağılınca ben de bir kanepeye uzanıyorum. Önümüzden teskereyle karavanalar geçiyor. Canım hiçbir şey istemiyor.

Günlerden cuma, zorla namaz kıldırıldığımız mektep mescidinden yeni çıktık. Biri fır dönüp 868 Hasan diye bağırıyor. Korka korka, bir suç işlemişim gibi yanına sokuluyorum. Biri kolumdan tutuyor. Hiç ses çıkarmıyorum. Yüreğim tıp tıp atıyor. Sokak kapısına doğru ilerliyoruz. Onun kollarına sarılmak: «Kovmayın beni, ben birşey yapmadım» diye yalvarmak istiyorum. O hiç ses çıkarmıyor. Sert ve kaskatı. Kapıya gelince o beni kapıcıya teslim etti, «İşte, dedi, 868 Hasan». Kapıcı beni demir parmaklıklı kapıya yanaştırdı. Parmaklığın arkasında bizim eski Ba-

cı'yı gördüm. Nasıl da gelmiş bu yaşlı kadın buralara kadar diye düşünüyorum. Annemi soruyorum. Bacı cevap vermiyor bana. Göğsünden bir mendil çıkarıyor. Siliyor gözyaşlarını. Anlıyorum, ölmüş anneciğim. Ölmüş! İçimde kafamda yüreğimde kemiklerimde sızılar. Gözlerimin önünden geçiyor Sultan Selim'deki eski evim, annem ve akrabalarım. Bacı parmaklığın dışında, ben içerde, konuşuyoruz. Ve bakışıyoruz daha çok. İhtiyar kadın, parmaklığın demirlerini göstererek elini uzatıyor aradan, «bir defacık olsun öpeyim.» Sonra göğsünden küçük bir kese külâhı çıkarıyor. İçinde yemiş var galiba. Parmaklığın arasından uzatıyor. Kapıcının yüksek ve amir sesini duyuyoruz:

— Hanım! yasaktır!

Ben mahzun, Bacı'nın hızla, korka korka geri çektiği kesekâğıdına, sonra ona bakıyorum. İkimiz de büyük bir suç işlemiş gibiyiz. Yine aynı ses:

— Artık yeter bacı! diyor. Borazan çaldı, yemeğe gidecekler.

Bacım o zaman çoraplarının arasından ufak bir çanta çıkarıyor. İçindekileri eline boşaltıyor. Dört beş kuruş para! Hepsini bana uzatıyor onların. Almak istemiyorum. O zorluyor beni! Ellerim titriye titriye demir parmaklıklı kapının demir çubukları arasından bu çil paraları alıyorum. O uzaklaşıyor, ben geri dönüyorum. Kaçar gibi Bacı'dan, ıztıraptan kaçıyorum. O şimdi çok uzaklarda. Ben sıraya giriyorum. İçimde bir üzüntü var. Bacım keşke bana bu parayı vermeseydi. Bu belki onun ekmek parasıdır. Sonra seviniyorum bir yandan. Bununla her gün küçük külâhı kırk paradan üzüm alacağım. Yemek ten sonra yemekhaneci Arap hizmetçiye koşuyorum. Bir

kuruş veriyorum. Bana uzun bir külâh üzüm veriyor. Tacettin'i, Ali'yi buluyorum. Birer birer üzümleri yiyoruz. Bitmemesini arzu ediyoruz bu üzümün. İçimde bir sevinç var. Kalan paramla böyle üç dört külâh daha alabilirim. Paraları kabalağımın arasına yerleştirdim. Peki onlar bittikten sonra ne olacak?

Artık bizi kimsecikler aramıyor. Bacı da çoktan ölmüş olmalıdır, Sıdıka Nine de.. Şehirde hastalık var. Çocukları görmek için gelen uzak akrabalar, çıkınları yemişleri ellerinde geri dönüyorlar. Duyuyoruz: Tifodan, vebadan ölenlerin sayısı sonsuzmuş. Şu yaz, şöyle gelip geçiveren kolera binlerce kişiyi öldürmüş. Halk geceleri dükkânlara baskın yapıyormuş. Kasaplarla bakkallar kepenkleri erkenden indiriyor ve çok defalar zabıtadan imdat diliyorlarmış. Sokaklar yaralılarla, dağlar asker kaçaklarıyle doluymuş. Yaralı askerler biriktirdikleri peksimetleri, tütünleri, pembe mendiller ve hasta yanaklardan emilen öpücüklerle değişiyorlarmış sokak aralarında. Arabalar dolu dolu taşıyormuş bu yaralı Mehmetçikleri. İçlerinden tayınlarını satıp aç kalarak parasını köylere gönderenler varmış. Gözleri çukur çukur olmuş bu askerlerin. Ve her sabah onlar da, bizim gibi, önce Padişaha sonra devlete dua ediyorlarmış. İç avlularda dolaşan bir habere göre, geçen ay bulaşıcı hastalıklardan şehirde ölenlerin sayısı yedi bini bulmuş. Düşünüyorum: Bacı'm, Sıdıka Nine'm ve nerelerde olduğunu çoktandır unuttuğum Mehmet de bunların arasında mı acaba? Ama artık ölseler de üzülmiyeceğim gibi geliyor bana. Haberlerin en acısı bile benim gözlerimden iki damla yaş akıtmıya muktedir olamıyacak

En çok sevip oynadığımız oyun zıpzıp. Çünkü zıpzıp için paraya ihtiyaç yok. Artık o parlak bilyaları, gazoz yuvarlaklarını çoktan unuttuk. Becerikli olanlarımız, çamuru yoğuruyorlar. Bu uzaklardan taşınan hususî çamurdan yuvarlak bilyeler yapıyorlar. Sonra da ekmek mukabilinde satıyorlar.

Ben de düşkünüm bilyaya. Ben de bana verilen balçık ekmek parçasının yarısını verip bu toprak yuvarlaklardan alıyorum. Oynuyorum. Büyüklere yutuluyor, küçükleri yutuyorum. Sonra, karnım dehşetle acıkınca benim gibi zıpzıp meraklısı birini buluyor, bilyaların üçünü beşini veriyorum. Ondan kuru ekmeğini alıyorum. Karşımdaki, kâğıt yüzlü sıska çocuk, açlıktan nefesi kokarak, on saat önce yediklerinin gevişini getirmiye çalışarak, en mukaddes şeyini verir gibi, gözü kala kala bana ekmeğini veriyor. Toprak bilyaları alıyor. Karşı duvar dibine doğru koşuyor. O, orada, çiviyle kazılmış bir çukurun başında zıpzıp oynarken, ben de bir köşeye çekiliyorum. Bir yandan güneşleniyorum köşemde, bir yandan da damla damla ekmeğimi yiyorum. Artık burası da şehire döndü çoktan. Burada da açlığın melun nefesi esiyor. Ekmeği ölçüyle bakla çorbasını kaşıkla sayıp veriyorlar. Parayı çoktan unuttuk. Burada biricik mübadele vasıtası ekmeklerin iç ve kabuk kısımlarıdır. Elli dirhemlik balçık ekmeğin içiyle 4, kabuklarıyle 6 zıpzıp alınabiliyor.

Sabahları, bir çocuğa verilen ekmek, ellerinden küçük ve hafif bir mum ışığını bile ötesine aksettirecek kadar ince bir dilimdir. Üvey anne dilimi. Yemekhaneye şimdi borazanla değil, kampanayla gidiyoruz. Talim saatları azaldı. Okumaya daha çok zaman ayırdılar. On iki yaşımı bitirdiğim için, ben artık ekmeğimi kaptırmıyorum.

Ama küçükler çok defa yemekhanelere boş girip boş çıkıyorlar. Çoğumuz ekmeklerimizi ceplerimize sokuyoruz. Zeytinleri kâğıtlara sarıyoruz. Her sabah birbirimizin ekmeğini tabağından çalarak hiç değilse birkaç milimetrelik kalınlık farkını hesaplayıp yanımızdakinin dilimiyle kendi dilimimizi değiştirerek dışarı çıkıyoruz. Doğruca sınıflara gidiyoruz. Sınıflar tamtakır kuru bakırdır. Yalnız, sıraların karşısında, çapraz bayrakların arasında, bir aylak adamın resmi var. Göğsünde bir sürü nişanlar. Saman gibi, ot gibi, kuru, yavan ve mânasız bakıyor insana. Bu o zamanki padişahtır. Ona karşı hürmet değil, haşmet değil, muhabbet değil, ne olduğunu bilmediğimiz bir his var. Dershane yavaş yavaş doluyor. Çocuklar ceplerinden birer birer ekmek dilimlerini çıkarıyorlar. Eme eme, kabuğunu yiyorlar. İçini avuçlarında ezip yoğuruyorlar. Sonra kâğıtlara sarılı zeytinlerin çekirdeğini çıkarıp emiyor ve atıyorlar. Zeytinin ince kabuğunu soyuyorlar. Kurtlarını ayıklıyorlar. Sonra onu iç ekmekle beraber tekrar yoğuruyor, sonra pestil gibi yapıyor, ince tabaka haline getiriyorlar. Onu çakıyla dörtköşe dörtköşe kesiyorlar. Sonra, yemiş gibi yiyorlar bu dörtköşeleri. Ben de böyle yapıyorum. Benim de yemiş yemek ihtiyacım var. Ve biz, hep böyle, yıllardır görmediğimiz yemişe hasret, ders aralarında yemiş yemek arzumuzu böyle gideriyoruz.

Hocamız önden yürüyor. Bahçede, kırda ders yapmaya gidiyoruz. Askerlerin talim yaptıkları büyük meydana geldik. Burası bayır bayır, benim çocukluk arsama benzeyen kat kat bir arsadır. Birçok talime girmemiş hasta neferler var. Ötede talim yapan neferler bağırıyor:

— Padişahım çok yaşa!!.

Önlerinden geçiyoruz. Ağaçlık bir yere geliyoruz. Ağaçlarda tek meyva yok. Daha tomurcuk halinde iken haklanmış bu meyvacıklar. Bizi ders yapmak için buralara getiren hoca, bir köşeye çekilip iğne iplikle ayakkabısının kopan bağlarını dikiyor. O düşünedursun Biz otluyan beylik atların arasında sağa sola dağılıyoruz. Bayırlara tırmanıyoruz. Çoğumuz, her zamanki gibi, çayırların arasında, ayrı ayrı tanıdığımız otların içinden ekşi otlar topluyor ve yiyoruz. Yiyoruz bu otları. Uyuz atlar, eşekler, ineklerle baş başa otluyoruz.

Alman İmparatoru Müslüman olacakmış. Bir şey bulmuş. Bu aynasıyle bütün düşmanları bir anda öldürecekmiş. Harbi biz kazanacakmışız. Ama biz kimiz? Bunu bilmiyoruz işte. Çünkü bize kim olduğumuza dair hiçbir şey öğretilmemiştir. Aile nedir, millet kime denir, nedir millî duygu, insanlık nasıl şeydir, bilmiyoruz bunları. Hiçbirini bilmiyoruz bunların. Tek sosyal bilgimiz Osmanlı olduğumuz ve Padişah'ın bütün Osmanlıların babası olduğudur. Bir de müphem bir din şuurumuz var. Kabuktan, taassuptan ibaret bir din şuuru. Hepsi o kadar. İnanıyoruz ki. Padişah babamız, bütün dünyayı Müslüman yapmak için harp açmıştır. Ve «zaferi nihayi» bizimdir.

Günler, haftalar, aylar sonra duyduk ki cepheler çözülmüş, Osmanlı, Alman, Avusturya, Bulgar orduları, akın akın, dalga dalga, gerilere, aç, açık ve çıplak, şehirlere doğru kaçmıya başlamıştır.

★

Büyük Harb'in Çocukları romanının İkinci Kısmı burada biter.

D

3. Birincikânun 1926. Salı saat 22.

Romanımın ikinci kısmını da bir solukta bitirdim. İçime bir bezginlik çöküverdi birdenbire, gayri ihtiyarî gözüm masamdaki işçi saatine ilişti. Saatim, paslıdır, eskidir, ucuz ve âdidir ama, beni aldatmaz. Aklıma, verilmiş bir söz geldi. Hemen yaylandım.

Cebimde *Cellule* 93, sokağa fırladım. Dün ne demişti Ali bana:

— Sana inanmıyorum. Çünkü sen, iyi kötü, fikirleriyle değil, hisleriyle hareket eden adamsın! Ne yorulduğuna, ne de aldandığına inandığın için değil, sadece, şüphe ettiğin için bizi terkettin. Taşlıtarla'daki evine geldiğin günden bir ay sonra, bıraktın bizi. Halbuki sen, sana senin olmak için gelen bir kızı, genç ve büyülü başına ve tutkunluğuna rağmen reddedecek kadar bize bağlıydın. Sözün kısası, şimdi eğer, sana şu veya bu işi gördürüyorsam, bu, senin yine bir gün, bizi, hem de artık ebediyen terkedeceğine inanmadığımdan değil, fert olarak, namusuna güvenilir bir adam olmandan ve bir an için sana ihtiyacımız bulunduğundandır. Şimdi dinle!

«Gece saat 22'de, kahveden içeri girer girmez, solda duvarın tam yanında, onu otururken bulacaksın! Ceketinin göğüs cebinde bir gözlük vardır, ve bir sarı uçlu kurşun kalem. Yüzü traşlıdır. Elinde bir akşam gazetesi bulunacaktır. Gazetenin yüzü dışarıda, son ilân sayfası kendisine çevrik olacak. İskarpinleri sarıdır. Yüzünde bir leke, başında lâcivert bir bere vardır. Sen tamam 22'yi on geçe içeri gireceksin, içeri girerken şapkanı sol elinde tutmuş bulunacaksın. Sol cebinde herhangi bir kalın kitap bulunacak. Ve işte, şu ağızlıkla sigara içeceksin.»

İşte şimdi, Ali'nin emrine, sadece bir baba emrine uyulur gibi uyuyorum. İlk iş olarak, köşe bakkala uğradım. Bana bir cıgara ver! dedim. Parasını sana dönüşte veririm. Bakkal, kepenklerini indiriyordu. Son müşteriyi kırmak istemedi. Al, dedi. Daha yüz gram bisküit; ve kahveye doğru yollandım. İçeri girerken şapkamı sağ elimde tutuyordum.

Sol cebimde *Cellule 93*, yani kalın bir kitap vardı. Ve aynı ağızlıkla sigara içiyordum. Solda, duvarın tamam bitiminde, ne iskemlede oturup gazetenin son ilân sayfasını okuyan biri var, ne de ceketinin göğüs cebinde sarı kalemle gözlük bulunan.

Onun oturuyor olması lâzım gelen yere ben oturdum. Bir çay istedim kahveciden. Bisküitlerimi batıra batıra yedim. Kitabımın ilk sayfasını açtım ve başladım okumıya...

Dün tıpkı bu kitabın muharriri ve benim gibi bir yazıcı olan arkadaşımla, Ali'yle, Yüksekkaldırım'dan çıkıyordum. Gözüme ikinci defa olarak bu kitap ilişiyordu. Ama ben, muharrir dostum ve çocukluk arkadaşımla, çok mühim şeyler konuşuyor olmalıydım ki, bu kitabı şim-

dilik almamayı düşünmüştüm. Ali, bana şimdi kendisiyle buluşmak üzere geldiğim delikanlıdan bahsediyordu:

— Tıpkı sana benzer o, diyordu. Yüzünde bir leke ve gözlerinde, gözleri gibi içindekini belli etmiyen kara bir duman gözlüğü vardır. Arıyorlar onu, anlıyor musun, arıyorlar. Evinde saklıyacaksın onu. Pek az konuşur o; daha çok, düşünür. Evinde kaldığı müddetçe, sadece günde iki defa yemek yiyecek, apdeste çıkacak, altı saat uyuyacak ve kalan zamanlarında sadece okuyacaktır. Yemeğini senin mangalında kendisi pişirip yiyecek, çayını kendisi demliyecektir. Onu rahatsız etmemiye çalış! Kendisine hiçbir sual sorma! Kim olduğunu da merak etme sakın! İcab eder de adının şu veya bu olduğunu söylerse öylece kabul et! Senin yanında ne kadar kalacağını o da bilmez. Ve şayet günün birinde, artık evini terketmesi icab ederse, onu bütün ömrünce hiç görmemiş ve tanımamış gibi ol!

Sonra aynı Yüksekkaldırım'dan tek başıma dönmüş ve işte elimde duran kitabı, *Cellule* 93'ü almıştım.

Benim bu eski, yani müstamel kitap satanlarla sıkı bir münasebetim vardır. Ayda hemen birkaç gün onlara uğrar, bir şeyler alır veya satarım. İnsan vardır ki, bütün ömrünce yalnız eski şeyler kullanmağa mahkûmdur. Müstamel elbise satan dükkânlar, inanmalıdır, yeni elbise satanlardan, hele terzilerden çok daha fazla iş yaparlar. Hangi pazar Bitpazarı kadar kalabalıktır? Hangi mağazanın önü mezat salonlarının içi kadar dolup boşalır? Kim bilir diye düşünüyorum, kim bu kitabı yeni olarak satın almıştır? O kimlere hediye etmiştir bunu? Sonra kimlerden kimlere geçmiştir bu kitap? Benden önce kimler okumuştur bu kitabı? Ne çok merak ediyorum, ne çok. Bu benim tanımadığım okuyucular acaba bu kitabı okurken

ne dediler, ne düşündüler ve nasıl sattılar bu kitabı? Ah onları bulabilseydim bir. Konuşabilseydim bir. Ve aydınlık bir gecede ayışığı altında, bütün hürriyetlerimizle gerine gerine bu meselelerin münakaşasını yapsaydık.

Bir kolayını bulup sıvıştım kahveden. Yok ki, çay parasını vereyim! Bütün hızımla sokağa fırladım. Ve benim bu kahvede lâcivert bereli, duman gözlüklü, sarı iskarpinli adamı beklememi söyliyen Ali'nin evine doğru yollandım.

E

3. Birincikânun 1926. Salı saat 22.30

Ali, bir eski harap konağın en üst katında oturuyordu. Saçları dağınıktı. Odası hafif loş. Ve karanlık, kara gözleri gibi sır dolu. Büyük Bedestan malı tahta bir masa. Masanın bir ucunda, ıstırabı dehşetle okunan bir başın balmumundan kalıbı. Yirmi-yirmi beş kurşun kalemi. İki kahve fincanı. Hokkalar. İzmaritle dolu iki sigara tablası. Bir avuç kabak çekirdeği. Odanın sol tarafında bir mangal. Mangalda bir avuç kıvılcımlı kül. Külde bir cezve ve masanın iki tarafında biri sönmüş biri yanar iki mum.. Elimi ellerinin içine verdim.

— Bak dedi, parmaklarım, benim, demir çubuklar gibi sert ve demir çubuklar gibi sıcaktır. Halbuki senin parmakların soğuk ve yumuşak kertenkeleler gibi içimi titretiyor.

Bana ettiği soğuk muameleyi bir türlü anlıyamıyorum. Başını masaya eğmişti. Birdenbire havaya kaldırdı Gözlerini gözlerime dikti. Ve sordu:

— Niçin ele verdin Mehmed'i?

Afallamıştım. Kanım beynime sıçramıştı. Ellerim

buz gibi oldu. Ürperiyorum. «Kim bu Mehmet?» diye soruyor titrek dudaklarım. O acı bir gülüşle:

— Kim olacak, diye cevap veriyor, sen onu bugün kahvede bekliyecek değil miydin? Dün Boğaz'da, evvelisi gün Üsküdar'da olduğunu bilmiyor muydun?

Bugün, tam saat 22'de, seninle buluşacağı kahveden içeri girerken onu enselemişler. Daha biraz önce aldım bu haberi.

Bayılır gibi, düşecek, çatlıyacak gibi oluyorum. Ben nasıl ve niçin ele verebilirim onu. Ve hatırlıyorum; benim ilk topaç ve uçurtma arkadaşım, benim yengemin yeğeni, Sıdıka Nine'nin tek torunu Mehmet'in de yüzünde bir leke vardı ve saçları dalgalıydı. İçimde son bir ümidin kırıldığını, bir keman telinin koptuğunu, bir kuşun acı acı öttüğünü duyuyorum. Yakalandığı için değil, onu ele vermekle yok yere itham edildiğim için değil, onu göremediğim, kavuşamadığım, çok eski çocukluk günlerimden beri hasretini çektiğim için. Düşünüyorum. Yakalanmış. Herhalde suçu çok büyük olmalı. Oda loş, mum gittikçe alçalıyor. Işık gittikçe kararıyor. Tavanın döne döne başıma düştüğünü hissediyorum, mumun sönük ışığında gittikçe esrarengizleşen Ali'nin yüzüne bakıyorum. Yutkunuyorum. Aptal aptal dört yanıma bakıyorum. Tozlu kâğıt perdeler inik. Duvarlarda kanlı kalın bıçaklar gibi resimler sallanıyor. Lâf olsun diye:

— Bu esrarlı manzara, bu loş oda, bu dekor seni hiç sıkmıyor mu? dedim. Bu yarım aydınlıkta eşyayı nasıl vuzuhla görebiliyorsun?..

— Parmaklarımın ucuyla, diye cevap veriyor, körlerin o derece büyük görme kuvveti vardır ki, gözlerimi kapar ve istediğim yerden, istediğim eşyayı alabilirim. İçi-

min aydınlığı yeter bana. Ve dış alemi tanımak için dışarlık ampullerin yanmasını beklemem. Başkalarının aydınlığında okunan hakikat bizim hakikatimiz değildir.

İçimden acı acı güldüm.

— Sen, dedim, bir sürrealistsin!

O anda muhayyelem bir fantezi yaratıverdi.

Bir adam düşündüm ki, şartları hazırlanmamış bir toprakta mahsul yetiştirmiye çalışıyor. Bir garip adamdır ki bu, havuç yetişecek toprakta, o pamuk yetiştirmiye, hurma ağacı büyütmiye çalışıyor. Ve bir hikâye mevzuu tasarladım. Tıpkı böyle bir adam varmış.. İdealisttir bu adam. Bu türlüsü bu. Ve şundan bundan sonra hikâye şöyle bitiyor: elinde bir bıçak var. Bıçağın keskin ucu parmaklarının arasındadır. Sapı saplanmak için karşıdaki adama çevrilmiştir. Ve o karşısındaki adam: «vur bakayım» diye göğsünü dayayınca, sap düşüp kırılıyor ve sivri ucu bıçağın, bu bizim idealistin parmaklarını kesiyor. Hikâyemin bu bitişini Ali'ye anlattım. O:

— İdealist, budala demek değildir, dedi.

Ben:

— Evet ama, diye cevap verdim, ideal, realitelerin dışında bir şey olmamalıdır. O zaman insan senin gibi sürrealist olur. Ve her ticarî mal gibi ideali de imâl edenler vardır, satanlar vardır ve kullananlar.

Ali'nin gözleri çakmaktaşı gibi çakmıya başlamıştı:

— Sen bir hayvan, bir melûn, bir döneksin! Sana ben Ali'nin, babam tek kollu onbaşı Ferhad'ın, Tacettin'in, sana kan veren sütünü emzirenlerin, herkesin, hepimizin bütün emeklerini, dostluklarını, yakınlıklarını haram ediyor, senden tiksiniyor, utanıyor, iğreniyorum.

Ve sonra kendi kendine söylendi:

— Hakikatler vardır ki, tersleri, yüzlerinden daha çok hakikate benzer.

Ben kendi kendime söylendim.

Akıntıya kürek çekmek derler birşey vardır. Bir havuç tarlasına hurma dikmek, yel değirmenlerine yalın kılıç koşmak vardır. *Cellule* 93'ü açtım ve okudum:

«Or, on les connait mal ou pas du tout.»

Yoksa oradakiler de, buradakilerin aynı şartlar mı? Ve, bütün söylediklerime, işlediklerime rağmen şu son 24 saatin bende yaptığı psikolojik değişmeyi izah edebilmeğe çalışıyorum. Aklımda hep o: Memo!

İçimde acımak, kızmak, sevmek, kin, şefkat; içimde bir yığın şey. Ah Memo! nerdesin sen! yıllar sonra! Böyle birbirimize en muhtaç olduğumuz sırada.. Tam birbirimizi tamamlıyacağımız zaman.. İçimde, dalga dalga, oluk oluk, bir yaranın aktığını hissediyorum, yanıyor, tutuşuyor, ölesiye, kahrolasıya, böğüresiye ıstırap çekiyorum. Onu ele vermiş olmak şüphesi altında kalmamdan, onun yakalanmış olmasından değil, ona kavuşamamaktan dolayı ıstırap çekiyorum. Demek ki, bu oydu, bu Memo'ydu, ben bu gece, saat tam 22'de onunla buluşacak, tıpkı yıllar önceki çocukluğumdaki gibi onunla bir odada oturacak, bir yatakta yatacaktım ha.. Ali'nin ayaklarına kapanarak, Mehmet'in bir resmini istiyor, alıyor, bakıyor, yırtarcasına öpüyor ve ona, geçen, gören, serap olan bütün bir geçmişe hüngür hüngür ağlıyorum. O, bir aziz gibi ölecek ve ben ömrümce hortlıyarak, hep onun peşisıra koşacağım!

Dışardan kapı hızlı hızlı vuruluyor. Ben düşünüyorum. Ben ve bu gibilerinin akibeti böyle bitecek, artık bunun başka türlü olmasına imkân yok. Belki, bütün iddialara rağmen, insanlar mes'uttur.

Gece ne müthiş ne korkunçtur. Ne esrarengizdir gece. Yıldızlar çoktan doğdu. Dondurucu ayazlar çatırdıyor. Ben hâlâ sokaklardayım. Beni arayan soran, beni istiyen, bekliyen yok! Ne inandığım, ne inananım var...! Karnım aç! Bizim gazetenin patronundan haber yok. Daha demin onun evine uğradım. Meşut ve muhteşem bir yılan gibi uzayıp giden asfaltın beyaz yüzlü mesut kadınları esmer delikanlılarla, kristal kadehlerden rakı içiyorlar. İçeri odalardan müzik ve mesut çocuk sesleri geliyor. Köşe koltukları mağrur birer heykel gibi yerlerinde oturuyorlar. Örtüleri atlastan. Pencerelerde tül perdeler. Yerlerde İsfahan halıları. Bir solucan gibi ezile büzüle, bir mumya gibi karşısına çıkarıldım patronun. Ürktüm ve utandım

kalabalıktan. Bu bir vakitsiz ve habersiz ziyaret, bu bir suçtu.

— Şey diye kekeledim, romanımın basılıp basılmıyacağını...

— Maalesef, dedi. Verdiğiniz ev adresine yolladım müsvettelerinizi... Gözlerim, bulanık, hırstan, kederden akmağa hazır gözlerim, oradakilerin üzerinde geziyor. Köşede büzülmüş, sessiz oturan Ayşe'yi, daha beş on saat önce gördüğüm muhteşem kıyafetiyle Ayşe'yi, Cemal'i ve daha bir yığın mağrur ve müstehzi insan görüyorum. Artık son koz da gitti; en nadide, en güzel en sırlı kuşlarım gibi, son ümit kuşum da uçtu diye mırıldanıyorum.

Yine ezile büzüle çıkıyorum. Arkamdan kim olduğumu soruyor misafirler. O:

— Henüz gazetemizde birkaç hikâyesi neşredilmiş işsizin biri, diyor.

Adımı söylüyor. Biri benim adımı hatırlar gibi oluyor.

— Fakat, diyor, bir hikâyesini okudum ki, fevkalâde... Bana çok korkunç görünmüştü bu hikâyesiyle bu muharrir... Halbuki bu kılık ne?

Bir başkası:

— Ne bedbin, ne muztarip bir yüz var bu adamda, diye söze karışıyor.

İçlerinde bir kadın var ki beni müdafaa eder gibi oluyor:

— O, bir zamanlar, hakikaten korkunç bir adamdı diye söze başlıyor. Bu işte odur, Ayşe'dir bu... Ayşe'yle Cemal'in bir münakaşaya tutuştuklarını duyar gibi oluyorum. Kalabalık gülüyor bana. Ben de kendime gülüyorum. Yaşamak ne tatsız artık.. Yarın sabah değilse, akşa-

ma Nine mutlaka gelecek. Ona nereden bulup ev kirası vereceğim?. Yaşamak ne tatsız artık. Biraz ilerdeki bir fenerin dibine çöküverdim. Elimi cebimdeki gazeteye atıyorum. Para vermişim de sabahtan beri göz atmamışım. Mehmet'in bir resmi var gazetede. Ne çok benziyor çocuk Memo'ya. Hiç değişmemiş gibi. Suçu büyükmüş. Aranıyormuş. Ali'yi de arıyorlarmış. Gazete yazıyor bunu. Biri, birileri daha aranıyormuş. Kim bilir, beni de arıyorlardır belki. Hayat ne tatsız şey. Gazetenin öbür havadislerine bir göz atıyorum. Makalelerin rakamlarını gözden geçiriyorum. Çoğu olmuş istediklerimizin de, bizim haberimiz yok. Ve hayat bizi çok geride bırakmış. Tekrar bizden bahseden havadisler okuyorum. Ali'nin, Memo'nun ve arkadaşlarının adını veren birinin daha adı var. Bu adamın da günün birinde, birçok emsali gibi bir profesör, bir sekreter, bir umumî müdür olmıyacağını kim iddia edebilir? diye düşünüyorum. Crémieux haklıdır. Biz 1914 sonrasının doğurduğu *maladie enfentile*'e mi tutulmuştuk? Evleri barklarıyle, dayıları, halaları, anneleriyle, ve her şeyden üstün olan hatıraları, ümitleriyle bütün bağlarımızı aldıktan sonra, hayat bizden başka türlü ne bekliyebilirdi? Biz, büyük harbin asla şifa bulmaz musaplarıyız.

Not. — Hasan'ın romanı, enstantaneman tesbit edilmiş olan sözleri ve her şeyi burada biter.

Saat tam 24'e on vardır. O, yerinden doğrulmuştur. Yerde saçılmış bir hâlde duran pastırmaları kedi yemekle meşgul. Komodinin kapağı açık. Dışarda ay var ve yıldızlar.

TAŞLITARLADAKİ EV

Ay dışarda, ipi kopmuş bir çocuk balonu gibi kendi kendine uçuyordu. Bir çocuk uçurtması gibi yüksek çınar ve selvi ağaçlarının dallarına takılıyordu. Ve O, herşeyden, bütün hatıralardan uzak kaldığı böyle bir gece yarısında, mahallesinin beş altı ay önce tanıyıp reddettiği ve daha yarım saat önce gördüğü menekşe başlı kızını hatırladı. Bir eski söz vardır: eğer iki insan aynı anda birbirlerini düşünürlerse, bu, onlar için yakın bir buluşmaya alâmettir. O da aya baktı. Sonra, kapısının kilidini ararken eline geçen mektuba. Üstünde daktilo ile yazılmış olan kendi adı vardı. O kadar. Dikkat etseydi eğer, bunun postayla mı, yoksa doğrudan doğruya ve pulsuz mu gelmiş olduğunu anlıyacaktı. Bakmadı. Gazete patronu ona «maalesef... mektupla da size keyfiyeti bildirdik» dememiş miydi; kimden gelebilirdi bu mektup? Patrondan şüphesiz. Ve açıp okumadan yırttı. Dehşetli günlerde öğrenilmiş bir şarkının nakaratını duyar gibi oluyordu. Tık! diye içinde en tatlı seslerle öten bir keman telinin koptuğunu duydu... Yüreği burkuldu ansızın. Anlaşılmaz bir sızı kanadı yüreğinde. Eğer, romanın üçüncü kısmını yazsaydım ne olacaktı diye düşündü. Sonra acı gülmelerin en acısıyle sağ elini hızla boşlukta salladı. Bir şeyler hatırlamıştı yine. Ve şimdi böyle toprak olmuş şeyleri hatırlamaktan dehşetle ürküyor, ürperiyordu. İstemiyordu, ne geçmişi düşünmek,

ne de geleceği tasarlamak. O, şimdi, verilmiş bir kararı yerine getirmek için gelmişti odasına. Işık yavaş yavaş sönüyordu. Oda yavaş yavaş kararıyordu. Lambayı üfledi. En acı otları çiğniyenlerin duyduğu tad var dudaklarında, yüreğinde, kafasında. Sonra ne düşündüğünü bilmeksizin daldı. Lambanın şişesi hâlâ elindeydi. Eliyle çizdiği kalb resmi hâlâ şişede duruyordu. Minimini bir yaprak gibi tüten fitil kısalmış, gaz azalmıştı lambada. Gözleri kapının arkasındaki çiviye asılı, çamuru eskimiş paltoya takıldı. Bu paltoyu aldığım gün onu son defa görmüştüm diye düşündü. Sonra onu terketmiştim. Terketmiştim. Çünkü giriştiğim büyük işlerden beni alıkoymak için eteklerimden çekmesinden korkuyordum. Kapımı yavaşça açardım. Lambam, masam ve bu paltom işte, bir polis korkusuyle titremesin diye. İyi günlere ereceğiz, derdim. En büyük, en ışıklı, en anne, en sevgili günlerin fitilini biz kısıp açacağız, derdim. Toprak annenin yüzünü biz ağartacağız ve insanca saadetlerin musluğu bizim ellerimizde olacak, derdim. Sonra kendi mevhum, muhayyel güneşimize, kolektif güneşe doğru koştum. Batıya doğru koşmuşum. Ve biliyordum ki, geride bıraktıklarım, hakikî güneşin, reel güneşin doğuşunu görüyor. Onlar mesuttur. Hayatla, hakikatle aram, adam akıllı açıldığı, bağımı kaybettiğim ve gergin tel kopup da dostlarım, adamlarım ve kanaatlerim beni karanlıkta bıraktığı zaman, işte tıpkı böyle, eli boş, yüreği boş ve kulakları sessiz kaldım. Artık geri dönecek kuvveti kendimde bulamıyorum. Peki benim bir demet menekşe başlım ne oldu? Eğer o olsun olsaydı... Ona erkek elimi versem, ona bağlanabilseydim. Evim, barkım, yuvam olsaydı... Öyle ki, meyus günlerimde bana gelir tütün ve kitap getirirdi.»

Yıldızlar dışarda şıkır şıkır şıkırdıyorlardı. Lamba elinde, yavaş yavaş doğruldu Hasan. Kapıyı açtı. Dışarı çıktı. Sabahları yüzünü yıkadığı bahçe musluğunun altına çömeldi. Suyla doldurdu lambanın üstünü, odasına döndü. Aklından şerit hâlinde bütün ömrü geçiyor. Geçen ömrünün geri dönmek, gerideki ışıklı hedeflere erişmek için kısa geleceğini düşünüyor. Daha ileri gidecek kuvveti yok. İsteği yok. İlerlemek kara karanlık çamura batmaktır. Yahut öyle değildir de ona öyle geliyor... Adım atmak güzel, fakat o adımı geri çekmek, geri çekmenin zaruretini duymak kötü şeydir. Bu adımı belki geri çekmeğe lüzum yok, fakat bu ona öyle geliyor. Yanlış atılan bir adımı olduğu yerde boğmak işlerin en iyisidir. Ölümü traşsız karşılamak ne güzel jest. Makineyi lambaya geçirdi. Artık fitil kısa gelmiyor, suyun üstüne çıkan gazı emebiliyordu. Bir yaprak düşer gibi oldu bir daldan. Bir yıldız aktı ve bir kuş öttü acı acı. O gözünü açıp kapıyana kadar lamba söndü. Saatler, bazen saniye kadar kısalırlar. Yürüdü. Yatağına uzandı. Sonra yine kalktı. İçinin darlığını havasızlığa ve karanlığı perdeye atfetti. Düşünmüyordu ki, odası ve pencereleri sımsıkı kapalıdır. Çıplak ayaklarla kirli döşemelere basarak yürüdü. Perdeyi çekti, kopardı. Döndü, uzandı yatağına. Ve bir cıgara yaktı.

Ay, işte öyle, perili bir gökte, ipi kopmuş bir çocuk balonu gibi kendi kendine uçuyordu. Uça uça onun penceresinin önüne geldi.

Dışarda bir çift ayak.

Dışarda bir çift ayak ay ışığı altında onun evine doğru yürüyor. Bu bir polis, bir bekçi ve bir yarı gece yoldaşı olabilir. Odanın demir parmaklıklı penceresi karşı duvara vurmuştu. Bu, rüzgâr ve yağmurlarla peynir gibi yumuşayıp güneşte kuruduktan sonra böceklerin ve acayip zamanların kemire kemire toz haline getirdiği, gevşemiş, rezeleri kaymış çıtalarıyle çok eski, ağılımsı bir yer odası penceresiydi.

Dışarda bir çift ayak, ay ışığı altında, soluya soluya bu yer odasına doğru koşuyordu.

O, yorganı ayaklarıyle itip başını havaya kaldırdığı zaman, yalnız uzak şehirde uluyan aç köpekler ve biz herşeyi görür ve biliriz diye acayip renkli böcek kabuklarının ışığını kırpış kırpış yere döken yıldızlar uyanıktı. Köpekler yıldızlara doğru uluyordu. Yıldızlar kırpış kırpış ıslak ışıklarını yerlere döküyorlardı. Ve bir çift ayak, biz her şeyi görür ve biliriz diyen yıldızların altında, bir çift çekirge vücudu gibi uça uça ilerliyordu

Onun dimdik havaya kalkan başı, bir aynanın içindeki gibi vazıh, demir parmaklıkların arkasındakiler gibi sırlı, pencerenin sarı duvara vuran dört köşe beyazlığı içinde simsiyah görünüyordu.

Ay, işte öyle, perili gökte ipi kopmuş bir çocuk balonu gibi kendi kendine uçuyordu. Uça uça onun penceresinin önüne kadar gelmişti. Sonra kayboldu tekrar. Çekildi bakır, gümüş, kalay, antimuan bulutların ardına. Ay-

dınlık oda yine karardı. Ve iki çıplak kol, çıplak tahta masanın üstünde gidip geldiler. Aynı eller gezdi aynı masanın üzerinde.

Şehir dışarda uyuyordu. Yıldızlar sönüyordu yavaş yavaş.

Kapı vurulmıya başladı. İşte geldiler, diye hırıldadı.

Kapı açılır. Işık dalgası halinde içeriye bir genç kadın vücudunun dolduğu görülür. Saçları ipek ve çığlık gibi havada dalgalanan, yüzü bulutların arkasından kahkahalarla gülen aydan ince ve beyaz, gözleri açık ve şeffaftır. Bu, aylar önce reddedilen ve daha bu akşam kendisini büyük bir sarhoş kalabalığına ve Cemal'e karşı müdafaa etmiş olan Ayşe'dir. Ayşe büyük bir sarhoş kalabalığına karşı onu tek başına korumuş, sonra, bu sahte, bu soğuk, bu ruhsuz sosyeteden iğrenmiş, kaçmış, ona gelmiştir. Hasan'ı bu halde görür görmez, gözleri kararmış, yüzü sapsarı olmuştur. Haykırır:

— Yalvarırım sana! Beni kurtarmak, beni yalnızlıkların ve bağsızlıkların çukurundan çekip çıkarmak için, son inancım ve son bağımsın! Beni reddetmiş olmana ve unutmuş gibi görünmene rağmen hâlâ unutamadığını biliyorum. Kadınlığımın zerresini ve yüreğimin tek köşesini dahi vermediğim Cemal'den kaçtım. Beni bağrına bas! Ve sev! Çünkü seni ancak ben anlıyabilirim ve beni sen!.

Artık onlar, Büyük Harb'in siyah gözlerinin çukurlarında yuva yapan meşum melankolisi ve yüreklerinde bağdaşan melun nihilizmi atmışlardır.

Ayşe:

— Sana gelen mektubumu niçin yırttın? der.

Hasan:

— Ne? Sen mi yollamıştın? diye bağırır.

Yırtılan mektubu tekrar birleştirir ve beraberce okumağa başlarlar. İçten, derin derin bakışır ve susarlar.

Hasan, bütün geçmişi bir anda, içinden, karanlık odaların karanlığını boşaltır gibi atmıştır. Baba olacaktır. Çocuğu, yuvası, karısı, akrabası olacaktır. Tütecektir bacası. Bağları olacaktır. Ve bundan dolayı yaşamayı sevecekler dir.

Sabaha doğru iki polis gelir. Hasan'ı götürürler. İfadesi alınır. Suçlu olmadığı ve esasen altı ay var ki, elini o gibi işlerden çektiği sabit olmuştur.

•

Akşam odasına döndüğü zaman Ayşe'yi onu karşılarken bulur. Odasına bakar. Yerde kâğıt parçaları, pabuç tekleri, meyva kabukları, ayakkabı çamuru yoktur. Gıcır gıcır ovulmuş, tertemiz olmuştur oda. Yatağın yorganın yırtıkları yamanmıştır. Pencerelere kâğıt perdeler, masaya bir bez örtü konmuştur. Mangal yanıyor. Pencerenin yanında saksı. İçinde bir sardunya. Duvarlarda bir sanat mecmuasından makasla kesilmiş üç beş sanat eseri. Ve iskemle birken iki olmuştur. Mangalın bir kenarında sıcak buğusu tüten yemek sahanı ısınmaktadır.

Yemekten sonra, oturur ve *Büyük Harb'in Çocukları* romanının son kısımlarını beraber yazmıya başlarlar.

BİTTİ

İLHAMİ BEKİZ TEZ'in **Taşlıtarladaki Ev** romanı, 1944'te ilk yayınlandığı sırada ilgiyle karşılanmıştı. Romana daha sonraları da sık sık atıflarda bulunuldu. Birinci Dünya Savaşı ve onu izleyen yıllara ilişkin gözlemlerinden yola çıkan yazar, ilginç bir olay örgüsü denediği romanında, roman kişilerinin dramını yansıtırken, bir dönemin toplumsal gerçekliğinden de çarpıcı kesitler sunuyor. Her satırında derin bir insan sevgisini okura da tüm sıcaklığıyla yaşatan bu roman ve yazarı hakkında, yayınlandığı sırada Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu şunları söylüyordu: "İlhami Bekir bu ilk romanıyla bizi bir maden mühendisi gibi yeryüzünün nefes alınması ve yaşanması mümkün olan en alt tabakalarına kadar indiriyor ve orada hem altın ve hem de çamurla yüzyüze getiriyor. Tasvirlerinde ölüler diriliyor ve birçok diri kuvvetler toprağa gömülüyor! Onun kaleminde kendi kâinatımızın nasıl dile geldiğini görmek için bu romanı okumak lâzımdır."

Kapak Düzeni: Ferit Erkman